

גליזון
באר
הכהנה

נערך ונלקט מתוך תוכן דברי שיחותיו של
מורינו הגה"צ רבי אברהם אלימלך בידרמן שליט"א

וישלה

מכון
באר
האמונה

תוכן הענינים

פרשת וישלח

- א אותה חמה ששקעה לו זרחה לו - אין כאן כל שקיעה רק זריחה במקום אחר
- ב עם אלוקים ואנשים ותוכל - ע"י האמונה ינצל משרו של עשו ומכל שונאיו
- ה יפלמס ויושיעם כי חסו בו - שכרו של הכוטה שתמיד יושיעו ה'
- ו יבקש את נרדף - טובה וברכה הבאה על האדם מתוך הרדיפות
- ז התקין עצמו לתפילה - כוחה של תפילה
- ט לא ישמע על פיה - בננות דיבורים אסורים
- י ויבן לו - עיקר קניני אדם מה שעושה לרעהו
- י ויאבק - עצם האבקו להתגבר אף אם לא ניצח את יצרו מעלה נחת רוח לפניו יתב"ש
- יג הימחרו והחליפו שמלותיכם - חובת האדם לברוח מהיצר וכת דיליה
- טו כל זמן שהנר דולק - לעולם יש בידנו לשוב בתשובה ולהתחדש
- טו תורה תבלין - רק ע"י עסק התורה ינצח את יצרו
- יז **הילולא קדישא של הרה"ק ה'בת עיין' זי"ע**
- יז זכותו יגן עלינו-ההשתפחות על הציון
- יט סעדני ואושעה- סגולה נפלאה לערוך סעודה לכבוד נשמתו
- כא כני הילולא דמיא- אין עסק ביום הזה רק במשנת בעל הילולא
- כג אחד יחיד ומיוחד - לראות את הכורא בכל ענין ומקרה שהוא עושה הכל
- כד אין עוד מלבדו - להיזהר ביותר שההשתדלות לפרנסה לא תחשיך אור האמונה
- כה שערי תשובה לא ננעלו -התחזקות בכל מצב מבלי להתייאש
- כו אוהב את הבריות - אהבת ישראל
- כו השפל עצמך וינשאך המקום-שפע רב הבא על ידי הענווה
- כח וינבה ליבו בדרבי ה'- יחשיב עצמו ואת עבודתו
- כט נצור לשונך מרע- זהירות בשמירת הלשון

וישלח

כי שקעה עליהם חמה שלא בעונתה... היו זמנים טובים, אבל היום... כל מצבם ומעמדם חושך ואפילה, ואינם רואים כל אור בחייהם – כי גם כאן שקעה החמה על יעקב אבינו והיה נראה שהפסיד ב' שעות מאור היום, אבל לפי האמת אותה שמש שקעה וחדלה מהאיר על הארץ הייתה בוקעת ועולה לו כש'ותקע כף ירכו' - כשהוא בעצמו היה צריך לה בסוף הכ"ב שנה, כשהיה צולע על ירכו והקדימה רפואתו בב' שעות... ונמצא שמה שנראה כרעתו היה בעצם לטובתו ולעזרתו, ובאמת כל הקשיים הם הם 'זריחה' עבורו.*

אותה חמה שקעה לו זרחה לו – אין כאן כל שקיעה רק זריחה במקום אחר
בפרשתן (לב לב), 'ויזרח לו השמש כאשר עבר את פנאל והוא צולע על ירכו', וברש"י, ומדרש אגדה ויזרח לו, לצרכו, לרפאות את צלעתו... ואותן שעות שמיחרה לשקוע בשבילו כשיצא מבאר שבע, מיחרה לזרוח בשבילו. רמז נפלא נתן ה'שבט סופר' (להגר"י עהרנפעלד, בפרשת ויצא סוף דיבור השני, עפ"י דברי זקנו הרה"ק ה'חתם סופר' ז"ע ('תורת משה' פר' ויצא) בשם רבו הרה"ק רבי נתן אדלר ז"ע) להטיף טללי תחיה וחיוזק לכל אלו שנראה להם

א. שמעו נא למעשה נורא שאירע בקיץ העעל"ט, נער בן 13 (הנני מכיר היטב את אביו) הצטרף ל'נסיעה' שנסעו בני כיתתו בראשות ה'מלמד' לאת"ק מירון ולטייל על ההרים שסביבות מירון, באמצע הטיפוס על ההרים הרמים והגבוהים החליק הנער – מאיגרא רמא לבירא עמיקתא, ונשברה רגלו באופן קשה ביותר, מיד הובילוהו לבית החולים בעיה"ק צפת ושם ערכו הרופאים 'ניתוח' מסובך ברגלו – שארך כחמש שעות (שבמהלכם הכניסו ברזלים לחיבור הרגל) בגמר ה'חמש שעות' כשיצאו הרופאים מחדר הניתוח תמה האב בפניהם על אריכות הניתוח, והם ענו לו בשפת רופאים שערכו בדיקות וכו' וכו' – האב שלא הבין את דבריהם שתק והמשיך בדרכו...

מאותו היום ועד סוף חודש חשון עברו על הנער ועל משפחתו ימים ולילות קשים, כי הנער לא היה יכול להלך אפילו 'ארבע אמות' מבלי סיוע ועזר, והיו כל בני המשפחה מבכים את 'בין הזמנים' ותכניותיו שהלכו לטמיון, מה גם כשבא העת והזמן בר"ח אלול להכנסת הבחור ל'שיבה קטנה' התבייש הבחור ללכת לשיבה עם כסא גלגלים וקביים לרגליו, ובכל יום ויום הוכרח האב לשכנעו מחדש שיאות ללכת לשיבה.

מה עלה בסופו... לסוף גילו הרופאים את אזני האב שכשפתחו את רגלו של הנער מצאו במקום ה'שבר' גידול ממאיר ל"ע... ולכן נשברה הרגל אף שמכת הנפילה לא הייתה כל כך חזקה, ומסיבה זאת היה אורך הניתוח 'חמש שעות' רצופות במקום ב' שעות, כי באותה שעה הוציאו את כל הגידול ועתה רגלו של הבן 'נקיה' לחלוטין, אלא שלא רצו לגלות את ה'סוד' עד שהתברר כי אכן חשדם היה נכון וגם ניקו אותו כראוי...

עתה ראו להדיא כי כל מה שהיה נראה להם כייסורים וקושי – כאב ראש ובלבול המוחין, לא היה אלא הצלה רבתי ממות לחיים כפשוטו ממש. לא הפסד 'בין הזמנים' אלא רווח – חייו של בן יקר שניתנו לו לשלל, ולא 'נפילה' הייתה כאן אלא 'תקומה', לא שבר אלא בנין.

וכבר רמז לה רבינו 'הרוקח' (בסידורו), בכתוב (תהלים קיח ה) 'מן המיצר קראתי קה ענני במרחב קה', פירוש, מן המיצר קראתי – אל ה' – ראה נא ה' בעניי וצרתני, כי צר לי מהר ענני, ענני – ענה לי הבורא ית', 'לא כן בני, הינך במרחב' – אין כאן צר ומצוק, רק בעיני בשר נראה הדבר כ'צרה', אבל באמת הכל 'מרחב' וישועה.

חשבון נפלא שמעתי מאחד מגדולי ראשי הישיבות בני. כי הנה אם נראה אדם נוסע בכלי רכב יקר עד מאד אף במקום חשש קלקול לרכבו – נסיק כמסקנא כי הצורך להגיע לאותו מקום חשוב ושווה לו הרבה יותר מסכום שוויו של הרכב, כמו"כ אם נראה אדם הנקרא כ'שפוי' עושה מעשה שטות ונכנס לביהמ"ד מבלי אנפילאות ומנעלים לרגליו וכל רואיו יתמהו 'מה אירע' לו וכי נשתבשה דעתו ח"ו – לא ולא, אלא מן הנראה כי איש פלוני הבטיח לו בעד 'שטות' כזאת כמאתיים אלפי דולר וכל כיו"ב, ומכאן שבכל דבר הנראה כמשונה תאמר בע"כ כי הטובה הנצמחת ממנה גדולה פי כמה וכמה מהפסד עשיית ה'שטות'... אמור מעתה, כשרואה האדם שהקב"ה מתנהג עמו בהסתר פנים וכדו' בע"כ תאמר כי הטובה שתצמח לו מקושי זה שווה פי כמה וכמה מקושי זה...*

השלימה, וממילא היה בכוחו לקיים רצונו ית' אפילו בדבר שקשה לו. וזהו שאמר הכתוב ואברם בן חמש שנים ושבעים שנה, כי תיבת 'בטחון' עולה בגמטריא 'חמש ושבעים', וכלומר שהשיג מדרגת הבטחון בצאתו מחרן, שרק על ידי שבטח בה' היה בכוחו לצאת יצא מארץ מולדתו ומבית אביו וממשפחתו.

עם אלוקים ואנשים ותוכל - ע"י האמונה ינצל משרו של עשו ומכל שונאיו

בפרשתן (לב כה), 'ויוותר יעקב לבדו ויאבק איש עמו עד עלות השחר', ובמדרש (בר"ר עו א) הסמיכו את הפסוק (ישעי' ב יא) 'ונשגב ה' לבדו ביום ההוא'. ומבאר הרה"ק רבי יצחק אייזיק מקאמארא זי"ע דבא לומר שלא תתמה האיך גבר יעקב על שרו של עשו, הרי 'מלאך' הוא ובוודאי לא היה 'ויאבק' עמו כמריבת אנשים שמכין זה את זה בגופם, ובמה הכניע יעקב את המלאך. לזה הסמיכו את הפסוק 'ונשגב ה' לבדו ביום ההוא', לומר, שיעקב אבינו בתוקף אמונתו לא ראה לנגד עיניו את 'שרו של עשו', אלא את 'ה' לבדו. ובאמונתו זאת זכה להפיל ולהכניע את שרו של עשו.

וכאשר האדם מתחזק באמונה שלימה ובבטחון כי הכל לטובה הרי הוא ממתיק מעליו את הדינים ונהפכים למידת הרחמים, וכמו שכתב הרה"ק ה'בת עין' זי"ע (חיי שרה ד"ה ויהיו) וז"ל, ויאמין באמונה שלימה שבכל מילי הוא רק חסדי ה' ורחמי המרובים, ואפילו בראותו שבאים עליו שום דינים וצרה ח"ו יאמין כי מאתו לא תצא הרעות, והוא רק טוב וחסדי ה' עליו להיטיב לאחריתו. וכמו שהוא מאמין וכופח בחסדי ה' שהוא רק טוב וחסד ורחמים, והצרה ובחינת דין שבא עליו שהיא רק רחמים, כן יתהפך עליו מלמעלה ממדת הדין למדת הרחמים. עכ"ל.

ומכח האמונה והבטחון בבורא כל העולמים דכל מאי דעביד לטב עביד יש בכוחו לקיים מצוות ה' ולעמוד בנסיונות הקשים ביותר, וכך מפרש ה'בת עין' (לך לך ד"ה ואברהם) בלשון הכתוב (בראשית יב ד) 'ואברם בן חמש שנים ושבעים שנה בצאתו מחרן', שהנה הוקשה לו לאברהם לעזוב את ארצו ומולדתו ובית אביו בהם הורגל כל ימי חייו, ולילך לארץ נכריה כאשר עדיין אינו יודע אפילו אנה ילך, אלא שהאמין ובטח בהקב"ה שעושה עמו אך טוב וחסד, והיה ברי לו שציווי זה הוא רק לטובתו

ומרומזים הדברים ב'חובות הלבבות' (הקדמה לשער הבחינה) שיש לנו להודות על הייסורים כי בוודאי טמונים בהם טובות הרבה והם לצורך טובה גדולה יותר מגודל הקושי שעובר עליו בזו העת.

כע"ז רמז הרה"ק ה'עטרת צבי' מזידיטשוב זי"ע בפרשתן (לב ה-ו) - 'עם לבן גרתי ויהי לי שור וחמור צאן ועבד ושפחה', דכך שלח יעקב לאמר לאחיו עשו, הבט נא אחי וראה - לבן הארמי 'רדף' אותי, והיצר צעדי בכל עת ובכל שעה, ובזכות זה נתברכתי ממעל בכל מיני שפע ברכה ועשירות עד שויהי לי שור וכו', עתה, דע לך, אם בשנאתך רוצה אתה שלא יגדלו ויתרבו נכסי וממוני עוד ועוד, חדל מלרדפני, כי ברדיפותיך תרבה עשירותי עד מאד.

ב. וכך כתב הרה"ק ה'שמח ישראל' זי"ע (נצו"י א) על הא דאיתא (דבר"ר נצבים ח א) '...ותפילת הערב אין לה קבע עד שיעלה עמוד השחר', פירוש, דהאדם שמאמין בעת 'הערב' - כשדעתו מעורבת (ככתוב 'זאמונתך בלילות', תהלים צב א), ומתפלל וחוזר ומתפלל בלי שום התפעלות מהעירובוביא, יקויים בו עד שיעלה עמוד השחר - שירחם עליו ה' ויאיר לו, ותהיה דעתו צלולה וזכה בכל ענייניו.

ג. בעת מגורי הגרי"ז מבריסק זצוק"ל ב'ווילנא', היה השלטון מחרים מזמן לזמן 'דירות' עבור קציני הצבא ופקידי הממשל, ובתמורה היו נותנים לבני הבית דירה מחוץ לעיר. על כל דירה שהיתה ברשימת הצבא היו בני הצבא תולים מודעה על דלת הבית שייתכן ויצטרכו את דירתם, להיותם מוכנים אחר הודעתם בשנית - לעזוב את הבית תוך ארבעים ושמונה שעות. ביום מן הימים בהגיע אחד מבניו מבית המדרש וירא על השולחן 'מודעה' כזאת, ועוד אמר לו הגרי"ז כי הודיעו להם שתמורת דירתם יקבלו בית מדור הרחק - מחוץ לעיר. החל הבן לחשוש, מה יהיה האם נאלץ לעזוב את 'ווילנא המעטירה', אותו היום 'יום שלישי וישלח' היה, ופתח הגרי"ז חומש בראשית ואמר - לאחר שנאבק יעקב עם המלאך שרו של עשו, אמר לו המלאך 'כי שרית עם אלוקים ועם אנשים ותוכל' (לב כט), ופירש"י, 'עם אנשים' - עשו ולבן, ולכאורה קשה, הרי עדיין לא נפגש יעקב עם עשו, ועדיין לא הוכרעה מלחמתם כלל וכלל, והאיך אמר לו המלאך - כי שרית ותוכל, אלא, צריך לומר, שכל מה שיארע כאן בהאי עלמא, אינו נקבע כי אם ממעל, ואם ניצח יעקב את 'שרו של עשו' נחשב כמו שכבר הוכרעה המלחמה, וכבר אפשר לומר 'ותוכל' לו

באר הפרשה - וישלח

זוהו שנאמר בהמשך הענין (פסוק לא) 'ויקרא יעקב שם - שגם כאשר התגבר שרו של עשו ראה את כח המקום פניאל כי ראיתי אלוקים פנים אל פנים ותנצל נפשי', שעל ידי שראיתי אלוקים פנים אל פנים האלוקות שבו על כן ותנצל נפשי.

לעשו. כמו כן לעניינינו, אין להתייחס כלל למה שאומרים פקידי הצבא כאן בעולם, כי אם למה שאומרים בשמים, ואם מן השמים אמרו שנשאר בביתנו - לא יועיל להם כלל לשנות את הכרזת מעלה, והעידו בני המשפחה, כי במשך אותם הימים הרבו בני הצבא לבוא ולבדוק את ה'דירה', ויהי אך פתחו את דלתות הבית והחלו להיכנס, מיד נסו משם כל עוד נפשם בכפם, על אף שהדירה היתה ממש גדולה ומרווחת. והיה הדבר לפלא, כי בני הישיבה שנותרו בוילנא סיפרו, כי מיד למחרת היום שעזב הרב את העיר, הגיע אחד מקציני הצבא לדור בה.

ד. וביאור הדברים הוא עפ"י משלו של הרה"ק מברדיטשוב זי"ע, לאב שרצה להרגיל את בנו שלא לפחד מכל דבר שבעולם, מה עשה, הלביש עצמו בעורו של דוב, והיה מהלך סביבות בנו ובתוך כך השמיע קולות משונים ומפחידים כדוב. אך הבן שחכם היה הכיר כי בתוך הדוב מסתתר אביו רחומו, התבונן בפניו וזעק לעברו, אבי אבי, הרי לא דוב אתה אלא אבי, אף אם תתסתר מתחת לעור הדוב מכיר אני אותך, ולא אפחד, כי הרי אבי אתה, פשיטא ואין צריך לומר שבאופן כזה אין כבר כל טעם שישאָר האב בבגדי הדוב, אלא מתגלה הוא במלוא הדרו בפני הבן 'בפנים מאירות', כך נמי כביכול אצל 'אבינו שבשמים', פעמים והוא רוצה להוכיחנו, לכן מסתתר מאתנו מתחת לדרכי הטבע - בכל מיני קשיים וצער, והכל בכדי לעוררנו, אמנם אם נביט מתחת להסתר והטבע, נגלה ש'אבינו' נמצא מתחת לכל זה - ונזעק אליו 'אבי אבי' לא אירא רע כי 'אתה' עמדי, כי אתה צדיק על כל הבא עלינו, אז אין כבר כל טעם כביכול שישאָר האב מתחת למעטהו בהסתר, ויתגלה אלינו מתוך רחמים וחסדים מגולים.

ושמא תאמר כיצד יתחזק בבטחון כשהוא מוטל חולה על ערש דוי (וכן כל חד בדיליה), שמע נא למשל ששמעתי מהגה"צ רבי פינחס רוזנבוים זצ"ל, באחד מבתי ישראל הגיע לביקור בשעה שהסבו בני הבית לסעודתם בהשקט ובבטח - ללא כל הודעה מוקדמת מלך החיות ה'אריה' בכבודו ובעצמו, למותר להאריך בגודל הפחד והבהלה שנשתררה באותו בית, הכל חיפשו מחסה ומגן מפחד מוות, זה נכנס לארון הספרים וזה לארון הבגדים, זה קפץ על הארון וזה כמעט נפל מהחלון... אבל, ממקום מסתורם הנם רואים את אחד האחים יושב לו בשלווה - לא קם ולא זע, אדרבה הוא מביט לאריה בעיניו כשכולו אומר שלוות הנפש וישוב הדעת, המה ראו כן תמהו, כיצד ייתכן מעמד נורא כזה, וביותר גדלה פליאתם משראו איך שהאריה מתקרב אליו מתוך נהמת הארי והחל מחבקו ומנשקו מכל צדדיו והוא אינו מתפעל כלל משל מחבקו אביו באהבה רבה... ואכן, אחר זמן מה הוריד האריה את ה'מסווה' מעל פניו ונתגלה אליהם 'אביהם' ברוב פארו והדרו, האחים לא יכלו לעצור בעצמם, וישאלהו, אחינו הקטן... כיצד לא רעד גופך מפחד, כיצד נשאת לעמוד בסמוך לאריה מבלי להניד עפעף... ויספת להביט לו בפניו... ויען הילד ויאמר, חשבתי לעצמי, הנה הבית בקומה שלישיית הוא, גם הוא נעול על מנעול ובריח, א"כ, כיצד נכנס האריה דרך דלת הבית, וכי יש בידו 'מפתח' הבית, ועוד, וכי יש ביד מהלך על ארבע לתחוב מפתח בחור הדלת לסובב המנעול ולפתחו, בע"כ תאמר שאין כאן אריה ולא חיה טורפת, אלא אבינו אוהבנו שהוא 'בעל הבית' ורק בידו ה'מפתח' להיכנס הביתה והוא הוא המסתתר תחת עור האריה ולא כל מזיק בא עלינו, א"כ ממה יש לי לחשוש ולפחד, ע"כ הבטתי ל'אריה' בעיניו כאומר לו להדיא 'ידעתי אבי ידעתי' כי אתה המסתתר תחת עור האריה, חפץ אני בקרבתך גם בזו העת - אזעק בפניך 'ידיד נפש אב הרחמן' רחם עלי וקבל רצוני להתקרב אליך כמאז כן עתה, ואכן האב השיב לי באהבה כפולה ומכופלת, ובעודו לבוש בעור אריה המסתיר את 'אבהותו' חבקני ונשקני...

והמשל מובן מאליו, פעמים ונראה לנו כי אריה טורף ושואג בא לקראתנו - זה בחולי קשה, וזה בהמתנה על זש"ק, זה ב'מיעוט' נחת דקדושה מבניו או בנותיו, זה בקושי הפרנסה וזה בקושי בין איש לרעהו, דע נא, מי עשה זאת, הרי אין כח בעולם זולתי אבינו שבשמים - ורק בידו ה'מפתח' לעשות בעולם ובכריותיו ככל רצונו, א"כ בע"כ תאמר שתחת הקושי מסתתר לו 'אבינו אב הרחמן' תחת לבושים והסתרות, אין לך אלא להביט בעיניו (כביכול) ולומר לו הנה אבי אתה מכיר אני בך אף מתחת לעור האריה הנראה כמחשיך ומסתיר, לא אעזבך, ובזה יפתחו בפניו שערי רחמים ויצא מאפילה לאורה ומשעבוד לגאולה, ואף בטרם ישועה הנגלית לא יהא חושך בעדו בראותו את אביו מביט עליו ברחמים וחמלה.

ה. כתב הגה"ק ה'חזון איש' זי"ע (קובץ אגרות ח"ג ט) חובה על האדם למעט את ערך מצוקותיו אשר יציקו את לבבו,

באר הפרשה - וישלח

ד

ובן כתב הגה"ק הגר"ח מוואלאזין זי"ע (נפש החיים שער ג' פ"ב), סגולה נפלאה להסיר ולבטל מעליו כל הדינים ורצינות אחרים - שלא יוכלו לשלוט בו, ולא יעשו שום רושם כלל, כשהארם קובע בלבו לאמר הלא ה' הוא האלוקים האמיתי ואין עוד מלבדו יתברך שום כוח בעולם וכל העולמות כלל, והכל מלא רק אחדותו הפשוט ית"ש, ומבטל בלבו ביטול גמור, ואינו משגיח כלל על שום כוח ורצון שבעולם, ומשעבד ומדבק מוהר מחשבתו רק לארון יחיד ברוך הוא, כן יספיק הוא יתברך בידו, שממילא יתבטלו מעליו כל הכוחות והרצינות שבעולם, שלא יוכלו לפעול לו שום דבר כלל.

ר"ל, לחזק את דעתו ולבטל את הגלים אשר יעלו על ראשו, ובהסירו רגשותיו, לא ירגיש, ויקבל שכר על הפרישה. עוד כתב (שם איגרת ה) 'מה טוב להרגיל המחשבה על האמת המפורסם, כי כל מאורעות האדם ע"י כח אחד המקיף הכל ומכיל הכל, ואין שום מציאות מוחשית ומושכלת זולתו יתברך, ונשיאת עין אליו יתברך מחזרת הישועה על הדבר הנישא אליו יתברך, ואף לעבודתו יתברך וללימוד התורה'.

דע לך כי כל הנעשה בזה העולם מונהג ב'חשבון' מדוקדק מן השמים, ופעמים שאין נראה לעיני בשר ודם את הטובה שבהנהגת הבורא מיד רק בבוא העת והזמן. סיפר לי ת"ח מיקירי קרתא דשופריא שבנו בא בקשרי אירוסין לפני כשנה בחודש חשון תשע"ז, מיד נדברו שני הצדדים - אבי החתן ואבי הכלה על קביעת מועד הנישואין, וכדרכם של בעלי בתים חשובים דפה עיה"ק פנו ל'אולם' הזול בעיר, שם נמצא להם שני תאריכים פנויים, א' אלול תשע"ז שחל ביום רביעי בשבת או ז' אלול אשר חל ביום שלישי בשבת, אבי הכלה העדיף את יום רביעי בשבת שהרי כך שנינו במשנה (כתובות א א) 'בתולה נישאת ליום הרביעי', אבל צד החתן לא הסכימו לקבוע זמן לר"ח אלול יום שבו מתחילים הלימודים במוסדות החינוך של בניהם... על כן הזמינו את האולם ליום ז' אלול כשאבי החתן אומר לאבי הכלה - רק הזמנתי אולם, אבל בפירוש הנני מתנה ואומר שאין בזה משום 'קביעת יום' לנישואין (שכפי המקובל במחננו אין דוחים את הנישואין אחר שנקבע להם זמן, אבל משום מה הדברים לא נכנסו באוני אבי הכלה).

מה עשה הקב"ה, כשחזר החתן לישיבתו סיפר לאחד מראשי הישיבה שהוזמן כבר 'אולם' לליל נישואיו שיחולו ביום ז' אלול... נותר רה"י ממקומו ואמר לו, וכי לא ידעת שהאדמו"ר (באותה ישיבה, ואילו אבי החתן אינו משתייך לאותה חסידות) מקפיד שלא לערוך נישואין בז' אלול לקיים צוואת 'ספר חסידים' החדש (קסח) שאין לישא אשה בז' שבט, ז' תמוז וז' אלול (יש שלא קיבלו כן, מאחר שלא נזכר אלא בספר חסידים ה'חדש').

מיהר הבחור וסיפר את ה'חדשות' לאביו, והוא מיהר לספרם למחותנו אבי הכלה, והציע לקבוע את הנישואין ליום רביעי ח' אלול - שאדהכי והכי התפנה האולם לאותו הלילה, והכל יבוא על מקומו בשלום, כי כך יתקיימו הנישואין ביום ח' אלול וגם יהיה אותו היום יום רביעי בשבת כרצונו מעיקרא... כאן נעמד המחותן אבי הכלה על שלו - בשום אופן, איננו דוחים ומאחרים זמן חתונה, ויום ח' נחשב כדחיית יום אחד, שאלו אבי החתן אולי נעמיד החופה ביום ז' אחר שקיעת החמה - שייחשב כח' בחודש, לא ולא, אמר לו המחותן, הרי גם זה לדחיית זמן ייחשב, אין לכם ברירה אחרת רק להסכים על יום א' באלול אף שלא ניחא לכם זה היום, וכן קבעו... עתה באנו לעיקר המעשה, ביום רביעי בשבת א' אלול תשע"ז התקיימו הנישואין, וביום השבת ד' אלול נערכה שבת 'שבע ברכות' ברוב שמחה וחדווה, ולמחרת ביום ו' אלול נסתלק אביו של אבי החתן לבית עולמו, כך שאם היה נשאר כקביעתם הראשונה, או שהיה המחותן מסכים לדחות את החתונה ביום אחד לא היה אבי החתן רשאי להשתתף בשמחת הנישואין של בנו יקירו באמצע ימי אבלותו על אביו - וידוע כמה עגמת נפש וצער כרוכים בדבר הזה... (ונלמד מכאן, כי אף בדברים שהמחותן 'מתעקש' כנגד רצונם אל לכם לריב עמו, כי יתכן ואין בזה אלא טובת עצמכם). הרי לך, כמה גלגל הקב"ה עשרה חדשים לפני הזמן להעמיד הזמן הנכון למען יוכל האב להשתתף בשמחת נישואי בנו.

ו. וז"ל הרה"ק ה'שפע חיים' זי"ע ב'מכתב' לחולה (מתורגם ללה"ק), העיקר שתתחזק בבטחון בהשי"ת, כי אסור ליהודי ליפול ברוחו ח"ו, איש יהודי חייב לחיות עם בטחון תמידי ולהתחזק תמיד, ויאמין שהקב"ה הוא 'כל יכול' ובידו לעשות הכל, ושום דבר אינו קשה בעיניו ואצלו אין מאוחר מדי לעולם, ויתחזק שבודאי ישלח לו קוב"ה עזרו מקודש. ועיקר האמונה היא שמחת הלב בפנימיות, והאמונה הוא המשכה (עי' אוהב ישראל פר' נח) שימשך עליכם הברכה והרפואה בשלימות גמורה. ויהי רצון שתזכה לגדל את יוצאי חלצריך לתורה ולחופה ולמעשים טובים בבריות גופא ונהורא מעליא, ותן שכר טוב לכל הבוטחים בשמך באמת ושים חלקנו עמהם, אמן (מכתבי תורה מהדורא קמא ח"ב מכתב רט"ו).

ומצינו כי אף יעקב אבינו חשש שיש לו פגימה בבטחוננו בה, לכן אמר (לב יא) 'קמונתי מכל החסדים ומכל האמת אשר עשית את עבדך כי במקלי עברתי את הירדן ועתה הייתי לשתי מחנות, וכך ביארו בקרא קמונתי - נתמעטה אמונתי, כי מלפנים עברתי במקלי את הירדן - ללא כל חשש ופחד, כי בטח ליבי באלוקי צורי, ועתה כעת ירא אנכי מפני עשו עד שהייתי לשתי מחנות מחשש שלא יכה את המחנה כולו, והלימוד לדידן, כי אף שבוודאי על האדם לקיים מצוות 'השתדלות' ויש לו להיזהר מהסכנה עד כמה שידו מגעת, אבל כאשר מן השמים הביאוהו לידי מצב (הנראה) לא יאבד עשתונותו מרוב פחדו, אלא יתחזק בביטחון ואמונה כי ה' ישמרהו ויצילהו מכל פגע (פה קדוש להגרי"צ בהגר"ח מוואלאז'ין וצוק"ל, ליקוטים רות א ב)².

מצינו בדברי הריב"א (עה"ת) כי החשש והפחד מביאים על האדם את מידת הדין ח"ו, וכביאורו בפסוק

יפלטם ויושיעם כי חסו בו - שכרו של הבוטח שתמיד יושיעו ה'

בפרשתן (לב ח), ויירא יעקב מאד ויצר לו, ופירשו ב'בעלי התוס' כי 'ויצר לו' על ש'יירא מאד' - ולא סמך עצמו על הבטחת הקב"ה 'והנה אנוכי עמך ושמרתוך בכל אשר תלך' (כח טו).

ובאמת הסומך עצמו על ה' שמור ב'שמירה עליונה', כדכתיב (תהלים כו ג) 'אם תחנה עלי מחנה לא יירא לבי, אם תקום עלי מלחמה בזאת אני בופח', וביאורו, לא יירא לבי - אף אם תקום עלי מלחמה, כי הנני בוטח בה', ובעבור הביטחון אכן יהיה לו ה' למשען ולעזר מצריו (כיו"ב ביאר ה'אלשיך' בספרו רוממות קל תהלים כו ג)¹.

וכן כתב ה'חזון איש' (אמונה וביטחון פ"ב ז) 'יש עוד במידת הביטחון, כי על הבוטח שורה רוח הקודש, ומתלווה עמו רוח עזו המבשרו כי אמנם ה' יעזרהו'³.

ז. וכן רמזו בפסוק (דברים לב ד) 'קל אמונה ואין עוול צדיק וישר הוא', כי מדרכו של עולם כאשר ישען איש ויסמוך עצמו על רעהו - אפילו שלא בצדק ויושר, לא ילך לו הנסמך לדרכו, - אם רק מעט 'ישרות' יש בו בנסמך. בידעו שה'סומך' יפול על הארץ ויפצע בראשו וגופו. ואם בקרוצי חומר כך, ק"ו לגבי הקב"ה ש'צדיק וישר' הוא, בוודאי שלא יתן למוט רגלנו, אף אם איננו ראויים לכך על פי מידת האמת.

ח. בעניין זה מסופר על האחים הקדושים הרה"ק רבי דוד מטאלנא זי"ע והרה"ק רבי יוחנן מראחמיסטריווקא זי"ע ששניהם הנהיגו חצרות, אלא שב' חילוקים היו ביניהם, כי בטאלנא הסתובבו אלפים רבים של חסידים ואנשי מעשה ורבים מהם היו עשירים מופלגים. ואילו בראחמיסטריווקא לא היה מספר החסידים רב - ורובם ככולם עניים מרודים, פעם שאלו את הרה"ק מטאלנא לפשר הדברים שחסידיו עשירים הם ואילו חסידי אחיו מחוסרים פרנסה. הואיל ביאר, ואמר, הנה בצל קורת באים חסידים רבים, ובשעה שאחד מהם בא להיכנס אלי בכדי להזכיר את מצוקתו בפרנסה עליו לחכות שעות מרובות עד שיגיע זמנו להיכנס, וגם לאחר שהגיע שעתו אינו שוהה בקודש פנימה כי אם שעה מועטת והברכה שמברכים אותו ברכה קצרה היא, ומכיוון שכן יאמר לעצמו, הרי כמעט ולא ברך אותי הרבי, אין לי על מי לסמוך אלא על הקב"ה, והרי הוא נושא עיניו לשמים בבקשת הפרנסה, ועל כן הפרנסה באה לו בכבוד גדול. לא כן אצל אחי שחסידיו מועטים הם, וכל אחד מהם הצריך לפרנסה נמצא בחדרו זמן מרובה, ובזמן זה הרבי מאזין לקול שוועתו, ומעודדו עד שהחסיד משליך יהבו על הרבי וכבר אינו מתפלל ומקווה כ"כ להקב"ה, על כן מתקשה הוא על המחיה ועל הכלכלה.

הרה"ק רבי יוחנן מראחמיסטריווקא זי"ע היה אומר 'תשועת ה' כהרף עין', כי תשועת ה' באה לו לאדם שכבר הגיע למצב של הרף עין, כלומר שאמר לעינו הרף ועזוב מלסמוך על בני אדם, שמכיר שכבר אין לו על מי לישא את עיניו, ולמי לקוות, זולתי אל בוראו, או אז זוכה הוא ורואה את 'תשועת ה'³.

בספר דבר אברהם (לר' אברהם הורביץ תלמיד החזו"א בהקדמה) כתב 'מרגלא בפומיה (דה'חזון איש) תשועת השי"ת באה ברגע שהאדם כבר לא רואה בדרך הטבע מקום להושע'.

ט. ומרומז נמי בפסוק (תהלים קטו יז) 'לא המתים יהללו י-ה', כי זהו מהותו של מת - שיש לו 'עבר' (מעשיו שעשה בימי חייו), ואף 'עתיד' יש לו - כאשר תבוא העת שיעלה רצון לפני אדון כל להחיות המתים, אך 'הווה' אין לו, כי עתה הוא מת המוטל בקברו כאבן דומם. שמעו נא אחי ורעי - ה'חי' שאינו מתבונן בהווה, לשמוח בחסדי הבורא יתב"ש עמו יום יום, ותחת זה יתעמק בבכיה על כל עברו, ובדאגה יתירה על עתידו, אדם זה, נכלל בכלל 'לא...'

באר הפרשה - וישלח

ו

כיו"ב כתב ה'ספורנו' וז"ל (לכ כו) 'וירא כי לא יכול לו - לרוב דביקותו תמיד בקל יתברך במחשבה ובדיבור, על כן היה יעקב שמור אף מ'שרו של עשו', אמנם היאך היה 'ויגע' בכף יריכו, - הודיעו החטא העתיד במדריכי עמו (פירוש, שהודיעו 'עתידות' עמו, שעתידים בניו לחטוא ואף נשיאי עמו), ובדאגתו בזה פסק הדיבור, ואז ותקע כף ירך יעקב בהיאבקו עמו'.

יבקש את נרדף - טובה וברכה הבאה על האדם מתוך הרדיפות

בפרשתן (לג ב), 'וישם את השפחות ואת ילדיהן ראשונה, ואת לאה וילדיה אחרונים, ואת רחל ואת יוסף אחרונים', וברש"י, 'אחרון אחרון חביב', היינו שלפי סדר חביבותם כך הרחיקם מעיניו של עשו. הקשה הרה"ק משינאווא זי"ע (דברי יחזקאל בפרשתן) היאך הותר ליעקב לעשות כן, הלא 'אין דוחין נפש מפני נפש' (אהלות ה'ו), אלא, מתרץ ה'דברי יחזקאל', שהרי כלל ידוע הוא כי 'אלוקים יבקש את הנרדף' (קהלת ג טו), ואפילו צדיק הרודף את הרשע - גם כן אלוקים יבקש את הנרדף (מדרש קהלת ג' ב', ומכיוון שהשפחות ובניהם היו נרדפים מבני הגבירות, ידע יעקב שעשו לא יוכל להרע להם, כי

'ותקע כף ירך יעקב', וז"ל. אף על פי שהכתיב לו הקב"ה לשומרו כדכתיב 'ושמרתך בכל אשר תלך', הזיקו המלאך - לפי שנתירא מעשו, כדכתיב 'ויצר לו', וכן מצינו גבי משה, שאמר לו הקב"ה (שמות ג יב) 'כי אהיה עמך', והזיקו בדרך במלון לפי שנתירא מפרעה כדכתיב (שם ד יג) 'שלח נא ביד תשלח'.

עפי"ז ביאר הרה"ק מזומטשקא זי"ע (נחל יצחק ד"ה וירא כו), את הכתוב 'וירא כי לא יכול לו', ויגע בכף יריכו ותקע כף ירך יעקב בהאבקו עמו, כי כאמת לא הייתה יכולת בידי המלאך להזיק ליעקב - מחמת שלא הורשה מאת הבורא. מה עשה שרו של עשו - 'ויגע בכף יריכו' - החזיק בו בחזק מבלי עשות לו מאומה (כי לא נאסר עליו להחזיקו סתם מבלי להזיקו), ואם היה יעקב מבין כן לא היה ניזוק כלל וכלל, אך מחמת שחשב שהוא הלוחם והחזיר לו, הרי ותקע כף ירך יעקב בהאבקו עמו, מחמת ההתאבקות והעזוועים נדחקה כף יריכו, ונמצא שהוא גרם לעצמו התקיעה. הנה אף שאין לנו השגה בבחיר שבאבות, מ"מ ללמדנו באה תורה שנבטח בטחון גמור בה', מבלי לפחד משום דבר שבעולם, ואז נוושע בתשועת עולמים.

יהללו י-ה', כי היאך יודה ויהלל לבוראו כשהוא עסוק בבכיה על עברו ובדאגה על עתידו. משא"כ השמח ב'הוה', אינו בוכה על עברו כי מאמין שכל העבר הכל בא לו על פי חשבון מאביו שבשמים, ואף אינו דואג את דאגת המחר כי תולה כל יהבו בהקב"ה, לאדם כזה נאה לשבח לבוראו כי הוא הוא זה הקרוב אליו.

י. לאידך גיסא, איתא ברשב"ם (לכ כה) וז"ל, ויאבק מלאך עמו שלא יוכל לברוח מעשו שלא יהרגו נפש, ויראה קיום הבטחתו של ה' שלא יזיקהו עשו, והיינו שאדרבה, לא עזבו ה', אלא ששמרו לבל יברח משם, ו'התייצבו' וראו את ישועת ה'.

יא. המהרש"ל מבאר את לשון התפילה 'ונפשי כעפר לכל תהיה', וז"ל. 'ואני שמעתי מה עפר הכל דורסים עליה ואחר כך היא דורסת על כל הדורסים (שלבסוף הכל עולים לשמי רום, וגופם ייקבר באדמה), אף אני כן לכל מצערי, עכ"ל. וכך הוא דרכו של עולם, שכל מי שדורסים עליו, ומשפילים את כבודו, הקב"ה מרימו ומגביהו, כ'עפר' שהכל דורסים עליו, אך בהגיע היום הרי הוא דורס על הנבראים כולם (חכמת שלמה ברכות יז. ועיי"ש בתוד"ה ונפשי).

יב. בימיו של הגה"ק 'בית הלוי' זי"ע (בעיר בריסק) היה שוחט שנהג לשחוט ולמכור בשר בהמה ועוף שנשחט ללא רשותו והשגחתו של רב העיר - הבית הלוי, לגודל החוצפה התאספו ראשי הקהילה בבית הרב לדון כדת מה לעשות בפורץ גדר הלז. באסיפה ישבו כל רבני ונכבדי הקהילה וחיכו לבואו של הרב, אך אדהכי והכי נכנס אותו שוחט והתיישב עמהם, מעתה כבר לא יכלו הנאספים לדון בענייניו של השוחט. כעבור זמן מה הופיע הבית הלוי במקום האסיפה, תיכף נגשו אליו כמה עסקנים ובקשו הימנו שיצווה על השוחט עז הפנים שיעזוב את הבית, הבית הלוי שמע דבריהם אך לא הגיב במאומה ושב לחדרו. אחר זמן מה יצא שוב הבית הלוי מחדרו, ושוב באו אליו ובקשו מלפניו שיסלק את השוחט, ואז יוכלו לדון במעשיו ולמנוע בשר שאינו הגון מפיות ישראל קדושים. נענה הבית הלוי ואמר, הלא תכלית האסיפה הייתה לבער את מעשיו של אותו השוחט מקרבנו. אך אם נבייש אותו ונלבין את פניו על ידי שנסלקו מכאן, מיד יהפוך זה השוחט לנרדף, ואלוקים יבקש את נרדף - אפילו אם הוא רשע, ואז כבר לא יהיה בידינו כל כוח וסייעתא מן שמיא לפעול כנגדו.

וראיה, שהרי העולה לתורה מברך 'לפניה ולאחריה' – 'נותן התורה', אפילו בפרשה שאין בה שום מצוה, כגון פרשת וישלח, (אין בה מצוה מלבד לאו אחד של גיד הנשה), 'כי לא דבר ריק הוא מכם' (דברים לב מז)... ומפרשה זו ילפינן שיהא אדם נבנע לפני אחיו.

התקין עצמו לתפילה – כוחה של תפילה

נודאות למדנו בפרשתן בכוחה של תפילה, כי הגה כתיב בפרשתן (לב ו) שיעקב שלח לאמר לאחיו עשו 'ויהי לי שור וחמור צאן...' ומבאר הרבני בחיי שבאמת היה לו להקדים את הצאן ולאחר מכן לומר 'שור וחמור', שכן הוא הדרך בכל מקום, מפני שהצאן הוא המין הנכבד והנבחר מכל הבהמות, ומוכיח כן מתוך הפסוקים הנאמרים באברהם ויצחק... שתמיד מין הצאן קודם לכל הבהמות. ומה שלא הקדימו בכתוב הזה, לפי שלא רצה להתרים כנגדו, שהרי כל כעסו של עשו על יעקב היה על לקיחת הברכות, וכל זה היה ע"י צאן וכמו שאמרה רבקה ליעקב 'לך נא אל הצאן' (כו ט), על כן איחר את הזכרת הצאן.

מעשה תמוה מדוע כששלח לו את ה'דורון' שלח תחילה צאן כדכתיב (לב טו) 'עזים מאתים ותישים עשרים'. ומבאר הרבני בחיי כי כאן קודם תפילה כאן לאחר תפילה. וז"ל (בשינוי) הקדים העזים כמנהגן בכל עדר, שהעזים והתישים קודמין לשאר הבהמות... והנה לפי מה שכתבתי למעלה, שלא רצה לפתוח לו בצאן בפסוק

הקב"ה שומרן מכל משמר, לכן העמידן ראשונה, ולאחריהן את לאה וילדיה שיותר מסוכנים המה מבני השפחות אבל לא כמו רחל, כי לא היו נרדפין כבני השפחות, אבל גם לא היו אהובות כרחל ובנה, ואת רחל ובנה החביבין ביותר שעליהם אין כל כך שמירה מרוב חביבותם, לכן העמידם - 'אחרון אחרון חביב'.

הוסיף נופך הרה"ק ה'ברך משה' מסאטמאר זי"ע (ברך משה בפרשתן אות ג), דלכן נאמר (לג ה-ו) 'ותגשנה השפחות הגה וילדיהן ותשתחוונה, ותגש גם לאה וילדיה וישתחוו ואחר ניגש יוסף ורחל וישתחוו', ואיתא ב'בעלי התוספות', דמדויק הקרא נראה שאצל השפחות רק הן השתחוו ולא בניהם, ואילו גבי בני הגבירות (לאה ורחל) השתחוו הן ובניהן, כי לגבי השפחות כתיב ותשתחוונה (לשון נקיבה) ואילו גבי לאה ורחל נאמר וישתחוו (לשון רבים) והיינו שגם בניהם השתחוו, והטעם כמו שאמרנו, כי בני השפחות לא נתייראו כ"כ מעשו בהיותם 'נרדפין' וה' עמהם, לכן לא השתחוו ולא הכניעו עצמם לפני עשו. כראות עשו כי יש מבני יעקב שאינם מתפחדים ממנו כלל ועיקר, שאלו 'מי אלה לך' - מי הם אלו אשר אמיץ לבכם ואינם מתייראים ממני, אמר לו יעקב אבינו 'הילדים אשר חנן אלוקים את עבדך' - שיש עליהם שמירה מיוחדת של אלוקים יבקש את הנרדף.

כתב רבינו יהודה החסיד זי"ע (ספר חסידים אות תתרמ"ז), אין דבר שכתוב בתורה שאין בו הוראה לדורות,

יג. הוי עובדא בהיכלו של הרה"ק רבי אהרן מטשערנוביל זי"ע שאחד מהנוכחים הרים את נכדו הקט הרה"ק מטשורטקוב זי"ע מעלה עד שראשו נתקע בתקרה וקיבל מכה, הרים הרה"ק מטשערנוביל את עיניו ואמר לו, רואה אתה נכדי יקירי שכל מי שמגביה עצמו יותר מדי הרי הוא נחבט.

בעניין זה ידועים המה דבריו של הרמ"א (דרכי משה י"ד סי' ל"ח) כי הרוצה לבדוק בהמה בחיותה אם כשרה היא אם טריפה. יוליכה ויתן את ידו בגובה גבה, והיה אם הבהמה תתכופף ותרכין את ראשה בכדי לעבור מתחת ידו אות היא שכשרה היא, אך אם היא נשארת בהרמת הראש ידע שטריפה היא, וסימנך לב נשבר ונדכה אלוקים לא תבזה. אף אנו נאמר בדידן, המרכין את ראשו בענווה קדוש וכשר יאמר לו, אך המרים את ראשו בגסות הרוח לאמר אני ואפסי עוד, הרי"ז סימן היכר שטריפה הוא רח"ל. על פי זה ביארו מה דכתיב אצל יעקב אבינו (לב יד) 'ויקח מן הבא בידו מנחה לעשו'. כי יעקב אבינו הניח את ידיו ונתן לכל בהמותיו לעבור תחתיה, וכל הבא ונשאר בידו מחמת שלא הרכין את הראש, הבין יעקב אבינו שטריפה היא ואותה שלח לעשיו אחיו.

יד. מעשה היה בעיה"ק ירושלים לפני כשבעים שנה שנולד בן להגאון רבי נחמיה בקר זצ"ל, מיד אחר לידת הבן הייתה היולדת בסכנת נפשות, עד שאמרו הרופאים ובראשם הרופא המפורסם ד"ר שיקלוש שמטעם 'פיקוח נפש' חייבים לנתח בגופה להציל את חייה – אבל עליהם לדעת שהרך הנולד להם יישאר 'בן יחיד', כי לא תוכל האשה ללדת עוד בנים. מיד שילם רבי נחמיה לרופאים את דמי הניתוח והחלו להתכונן לקראת הניתוח, אך ברגע האחרון החליט ר"נ לרדת לבני ברק לשאול את דעת קדשו של החזו"א האם לעשות הניתוח או לאו (באותם הימים לא

באר הפרשה - וישלח

ה

התקין עצמו לשלשה דברים, לדורון, לתפלה^ט, ולמלחמה. מצינו במהותה של תפילה בדברי 'ספר החינוך' (תל"ג - תפילה) 'משורשי המצווה, מה שהקדמתי הרבה פעמים כי הטובות והברכות יחולו על בני אדם כפי פעולותם וטוב לבבם וכושר מחשבותם, וארון הכל שבראם חפץ בטובתם והדריכם והצליחם במצוותיו היקרות שיוזכו בהן, והודיעם גם כן ופתח להם פתח כאשר ישיגו כל משאלותיהם לטוב, והוא שיבקשו ממנו ברוך הוא אשר בידו ההסתפקות והיכולת כל חסרונן, כי הוא יענה את השמים לכל אשר יקראוהו באמת'^ט.

נמצינו למדין מדברי ה'חינוך', שלא זו בלבד שהקב"ה רוצה לעזרנו, אלא עוד הקדים להודיענו - דעו,

ויהי לי שור וחמור, למה פתח עתה במנחה בעזים ותישים, והרי מין הצאן הם... והענין כי קודם שהתפלל תפלתו לא רצה שיפתחו לו המלאכים בלשון 'צאן', כי חשש פן יהיה בזה סיבה לעורר שנאה ומוזכרת חובה להזכיר לו ראשונות, אבל עתה אחרי שהתפלל לא פחד ממנו כלל (ולא די שלא פחד להזכיר הצאן), אדרבה, רצה להפחידו ופתח לו בעזים, לומר לו, אם דעתך להלחם בי לא תוכל, שהרי קבלתי הברכות ע"י שני גדיי עזים, ואמר לי 'הוה גביר לאחריך' (כו כט), ולך אמר 'ואת אחריך תעבוד' (שם מ).

בפרשתן (לב ט), 'אם יבוא עשו אל המחנה האחת והכהו והיה המחנה הנשאר לפליטה', וברש"י,

היו הדרכים מצויות כהיום, והדרך מירושלים לב"ב ארכה כמה שעות בטלולי דרכים קשות), בבואו לשם עמד החזו"א ב'נטילת ידיים' לפני תפילת המנחה, אמר לו ר"נ, באתי הנה בשאלת 'פיקוח נפש', אמר לו החזו"א, שאל נא את שאלתך, גולל ר"נ באזני החזו"א את מצב בני ביתו, ויען לו החזו"א 'וכי מה שאלה יש כאן - הרי פיקוח נפש יש בדבר', עליכם לקיים את ציווי הרופאים ולנתחה. לאחמ"כ שאלו החזו"א האם כבר התפלל מנחה וענה בלאו, א"ל החזו"א התפלל עמנו... אחר תפילת המנחה - כשרצה ר"נ למהר לחזור לעיה"ק ירושלים, קרא לו החזו"א וביקש מעמו - חזור על שאלתך, חזר ר"נ על שאלתו, אמר לו החזו"א סע לביתך לשלום, ואל תעשו את הניתוח, נתפלא ר' נחמיה, והרי הרב אמר לי שמה שאלה יש כאן, פיקוח נפש דוחה כל התורה כולה. ענה לו החזו"א, כאן לפני מנחה כאן לאחר מנחה... (הוסיף ר"נ לשאול, ומה עם התשלום שכבר שילמתי לרופאים - אמר לו החזו"א אם הרופאים יחזירו לך את המעות מעצמם קחם מעמם, ואם לאו אל תתבעם... בחזרו ל'בית החולים' ותשובת החזו"א בפיו רגזו עליו הרופאים מאד, בצעקתם כי רבה, הרי בעסקי נפשות עסקינן כאן והיאך אפשר להסכים שלא לנתחה, כי לדעת הרופאים היה זה בגדר 'מאבד עצמו לדעת'... אך הוא ענה לעומתם - הרב אמר שלא לנתח... לאחר כמה ימים נתגלה גודל הנס ורוחב דעת תורתו של החזו"א, כי מצאו בגופה 'זיהום' שאי אפשר להעלות על דל שפתיים גודל הסכנה שיש בזיהום אחרי ניתוח. ואכן האשה האריכה ימים ושנים רבות וארוכות, ואף ילדה לאחר מכן עוד תשעה בנים ובנות בבריאות השלימה (ואף את המעות החזירו הרופאים בשלימות).

הוסיפו בני המנוח ואמרו, כל ימיו של אבינו היה חוזר בפנינו - הביטו וראו אף אצל אדם גדול כהחזו"א איזה נפקא מינה היה לפני תפילת מנחה ולאחריה, כי בתפילה אחת אפשר לאדם להפך כל מצבו ומעמדו לבלי הכר, לטובה ולברכה.

טו. הרבה פעמים נשמע את העם מתאוננים לאמר - כיצד אתפלל כשראשי וליבי בל עמי, ישמע לדברי הרה"ק ה'חוזה מלובלין' זי"ע המבאר את הפסוק אם יבוא עשו אל המחנה האחת - היינו המחשבה, והכהו - שאין מחשבתו עמו בתורתו ותפילתו, אזי והיה המחנה הנשאר - היינו הדיבור, לפליטה - כלומר שעדיין יש בידו כוח הדיבור לומר תיבות התפילה כפי יכלתו ויפעל בדיבוריו גרידא גדולות ונצורות, והיינו שלעולם לא יתייאש מחמת שמוחו משוטט בארבע קצוות תבל ולבו אטום וחתום, אלא ימשיך להתפלל בעוז ותעצומות, כי לזה נתן לו ה' פה לדבר דיבורי תפילה, וה' יגמור בעדו (תורת שמעון וישלח).

דברים אלו הובאו בספרי הגה"צ רבי יעקב מאיר שעכטער שליט"א (אוסף אמרים, תורה), ושם מסמיך מעשה נפלא, בבחור שהכין עצמו לקראת נישואיו בלימוד הל' קידושין, למען יקיים מצוות קידושין בכל כוחו לפי כל הפירושים וה'הגדרות'... באמצע 'שבעת ימי המשתה' העלה החתן טינה בלבו, כי מצא שלפי שיטה פלונית לא כיוון כראוי בעת הקידושין, עד שאמר לו רבו, אברך יקר, אף אם היית חושב להדיא 'הרי את מגורשת'... לא היה מועיל במאומה אחר שהכל שמעו מפורש יוצא מפיך 'הרי את מקודשת'...

טז. כתב הרה"ק ה'אמרי נועם' זי"ע (וישלח אות טז ד"ה או יאמר) על הפסוק 'וישלח יעקב מלאכים לפניו', וז"ל. נראה

נתתי כח בפיכם להפוך ולשנות כל רעה לטובה, כל אפילה לאור גדול – בידכם הדברי".

לא ישמע על פיך - בגנות דיבורים אסורים

בפרשתן (לב ד), 'ארצה שעיר', וברש"י, 'לארץ שעיר, כל תיבה שצריכה למ"ד בתחילתה הטיל לה הכתוב ה"א בסופה', הקשה הרה"ק הרמ"מ מווארקי זי"ע (שהיה מכונה 'הצדיק השותק')¹¹⁹, וכי מה רווח יש בדבר, מדוע עדיף להטיל אות בסוף התיבה יותר מבתחילתה, ומאי אולמיה דה"ה יותר מלמ"ד, הוא מותיב לה והוא מפרק לה, דאכן, דחיית הדיבור אפילו רק 'אות אחת' ואפילו רק לשעה מועטת גם זה לרווח גדול ייחשב, נמצינו למידים שאף כשמוכרח האדם לדבר איזה דיבור, לומר הערה לחבירו וכיו"ב ידחהו עד כמה שאפשר לו, וייטב לו בזה ובכא (מוכא כ'עשר נפלאות' אות פ"ד)¹²⁰.

איתא ב'זרע קודש' (להרה"ק מראפשיץ זי"ע, ר"פ וירא) 'עיקר מלחמת היצר הוא להכשיל את האדם בענין הדיבור', והלואי שיהיה האדם שומר פיו מדבר אסור, כמו שהיצר הרע שומר פיו להיפך להחטיאו בדברים. וכן כתב הגר"א באגרתו בשם המדרש ז"ל. וכל רגע ורגע

בדרך רמו בעלמא לפי מה דאיתא בספר אור פני משה (פר' ואתחנן ד"ה איתא בתקוני שבת) לרמו בקרא (דברים ו יט) להדף את כל אויבך מפניך, אשר 'להדף' עולה בגימטריא קי"ט (119), ומרמו על קפיטל (פרק) קי"ט בספר תהילים, שהוא מסוגל להשפיל את האויבים עיי"ש. והנה בזה הקפיטל יש קע"ו פסוקים. וזה הרמו 'וישלח... לפניו' כי 'לפניו' עולה קע"ו (176) לומר כי יעקב שהוא 'איש תם', והוא 'אשרי תמימי דרך' (האמור בריש פרק קי"ט), השפיל את עשו בכוח זה המזמור... וזהו 'ויאבק איש עמו'. כי 'ויאבק' הוא [במספר] קי"ט, שהתגבר על שרו של עשו בכח זה המזמור. וללמדנו בא, להרבות באמירת מזמור זה ועי"ז יתגבר האדם על 'שרו של עשו' היצר המונעו מעסוק בתורה ועבודה ככל עת מצוא – כי בו יקבל כוח ל'ויאבק' איש עמו.

יז. דע לך כי אין ישועתו של אדם נקראת אלא על שם תפילתו, כן מצינו ב'חזקוני' בפרשתן (לה כו), על דברי הפסוק שבנימין נולד לאמו רחל ב'פדן ארם', ולכאורה יפלא הרי בנימין לא נולד לאמו בפדן ארם כלל, אלא בבית לחם בשעה שנפטרה רחל אמנו.

אלא. מאחר שכשנולד לה יוסף בפדן ארם ביקשה 'יוסף לי ה' בן אחר', על כן נחשב שבנימין נולד שם באותה שעה ובאותו מקום ששפכה תחינה ושוועה לפני ה' שתזכה לעוד בן. כי בעת שיהודי מתפלל אז פועל ישועתו, ונחשב כאילו קיבלה באותו זמן.

פעם שמע הגה"צ רבי שמואל שפירא זצ"ל מירושלים איך שאחד מהעובדים המופלגים מדבר מ'אלוקותו' יתב"ש באריכות גדולה ונפלאה, לאחר מכן ניגש ר' שמואל אליו (בצינעא) ואמר לו תחת אשר תדבר כ"כ הרבה פונים אויבערשטען (סביב ואודות הקב"ה) רעד צו איהם (דבר נא אליו וישמע שועתך).

יח. מסופר שפעם שאלו הרה"ק מקאצק מנין לקח לעצמו 'חכמה' זו של שתיקה... לאחר זמן אמר ה'ווארקער', היה ברצוני לענות לו, אך תיכף נזכרתי שחז"ל לימדונו 'סייג לחכמה שתיקה' (אבות ג יג), לכן שתקתי.

פעם שאלוהו מנין לו כח רב כל כך לשתוק יומם ולילה, ענה להם ה'ווארקער', מתחילה כשעדיין כחי במתני – שותק אני, ומשמרגיש אנכי שנתעייפתי מלשתוק, הריני נח ושותק מעט, ומזה אאגור כח לשתוק עוד.

יט. הוסיף בה הרה"ק רבי וואלף מסטריקוב זי"ע ('זר זהב' אמרות טהורות ד"ה רש"י וישלח), דבזה שדחה את הדיבור לסוף התיבה ולא ענה לרעהו 'מיד'... הרוויח שנהפכה האות לה"ה, שהיא אתא 'קלילא' במקום למ"ד שאינו קלילא, כלומר, שאף שהטיח בחבירו את ה'פסק' וה'נזיפה', מכל מקום מכיוון שאיחרו מעט, כבר לא היו הדיבורים עם כל הברען (רתיחה) ולא הזיקו הדיבורים לא לשלום בית ולא לחינוך הבנים וכיו"ב.

כ. הרה"ק רבי יחזקאל מקאזמיר זי"ע אמר פעם לאחד שהיה מרבה מאד לדבר – מדוע הנך מדבר בקול, הרי אפשר

באר הפרשה - וישלח

ואבוסה) כי זה כל קנינו של אדם, מה שעושה ונותן עבור זולתו, ולא קרא שם המקום 'בית' על שם מה שבנה לעצמו.¹

כתב ה'חזקוני' בפסוק (לג לג) 'על כן לא יאכלו בני ישראל את גיד הנשה, מצווה זו נצטוו בני ישראל למען יהיה להם לזיכרון, מה שאירע ליעקב אבינו כשנותר לבדו, בעברו את הנהר לחזור אחרי הפכים הקטנים, דמכיוון שבניו לא ליווהו, ועל כן חזר אליהם כשהוא צולע על ירכו, ומזה ילמד כל אחד להיות טוב ומיטיב, לגמול חסדים טובים בין איש לרעהו, לכל אחד בהצטרפויותיו ברוחניות ובגשמיות.

ויאבק - עצם האבקו להתגבר אף אם לא ניצח את יצרו מעלה נחת רוח לפניו יתב"ש

בפרשתן (לג כה), 'ויאבק איש עמו', הנה כל איש מישראל עומד בכל עת ושעה בקשרי המלחמה בין האדם ליצרו... ולא יאמר מה לי ולנפיונות אלו - לא הן ולא שכרן, כי נופל אנוכי בכל עת. כי עיקר נחת רוח שיש לבורא יתב"ש מאתו, הוא מעצם היותו במצבי נסיון בכל עת ובכל שעה, ובכל התאפקותיו והתאבקות עם היצר הוא מעלה בזה אשה ריח ניחוח

שאדם חוסם פיו זוכה לאור הגנוז שאין מלאך ובריה יכולים לשער.

יש שפירשו את הכתוב (קהלת ו ז) 'כל עמל האדם לפיתו', כל הייסורים ומכאובים העוברים על האדם בהאי עלמא, הם בנין עסקי 'הפה', ומידה טובה מרובה, כי (משלי כא כג) 'שומר פיו ולשונו - שומר מצרות נפשו' (איגרת הגר"א לבניו)².

כתב הרה"ק ה'מגן אברהם' (טריסק) זי"ע (ריש פר' לך) כי כל החולאים באים מעיפוש ושינוי האויר, ושינוי האויר נעשה בהבל פיהם של הבריות, כי זה כל האדם - 'רוח ממללא', על כן מאד מאד יש לנו להזהר בדיבורנו, כי בשמירת הלשון והפה יהיה תיקון ב'אויר' ויתבטלו כל החולאים בעולם.

ויבן לו - עיקר קניני אדם מה שעושה לרעהו **בפרשתן** (לג ז), 'ויעקב נסע סוכותה ויבן לו בית ולמקנהו עשה סוכות על כן קרא שם המקום סוכות', וצ"ב, וכי דרכו של עולם לקרוא שם ע"ש מדור הבהמות ולא ע"ש מדור האדם... אלא ביאורו, שעיקר החשיבות הם הפעולות שעשה עבור אחרים³ (אפילו שהם 'בהמות' - ומתנהגים אליו כבהמה שאינה רואה אחרים אלא את עצמה

לך לחשוב את דעותיך במח שבראשך, אלא מאי, שהנך מרבה בדיבורים על מנת 'לזכות' את חברך בשמיעתם, אם כן עליך ליטול רשות מהשומעים, האם הם רוצים לשמוע לקול הגיגך.

כא. הרה"ק רבי יחזקאל מקאז'מיר זי"ע היה אומר, כמה אווילים הם אנשים, שבכדי להכניס דבר אחד כשר לפה הרי הם מוציאים ממנו עשרה דברים שאינם כשרים. היינו שפעמים בבוא האדם לאכול ולהכניס לפיו מאכל שהוא אזי תוך כדי בירור כשרותו יכול הוא לדבר דיבורי לשוה"ר וכיוצא בזה ויצא שכרו בהפסדו.

כב. הקשה כ"ק האדמו"ר מליובאוויטש זי"ע שהרי בכל מקום ה'ימין' חשובה היא, אם כן מדוע ברא הקב"ה 'לבו' של אדם (שהוא עיקר חיותו) בצד שמאל (של הגוף). אלא בע"כ תאמר, שלבו של אדם לא נברא עבור עצמו, אלא עבור חברו - שירגיש את רעהו ואת מחסוריו, ומכיוון שהעומד זה לנגד זה שמאלו של זה כנגד ימינו של זה ע"כ ברא את הלב בשמאלו כדי שימצא לבו לימין חברו... כי זה תכלית ביאתו לעולם...

כג. סיפר הג"ר שלום שבדרון זצ"ל, שכאשר נודע לידידיו בירושלים שמדי פעם נוסע הוא לבני ברק אל החזו"א בקשו ממנו פעמים די תכופות לנסוע במיוחד כדי לברר ולשאול את החזו"א שאלות שונות, משנשנה הדבר מספר פעמים שאל את החזו"א אם מחויב הוא לבוא במיוחד מירושלים לבני ברק ולהענות לבקשתם כי הרי הדבר כרוך בביטול תורה, השיבו החזו"א 'חסד איז די פינטאלע פון די נשמה' (חסד היא הנקודה הפנימית של הנשמה) (מעשה איש ח"ג עמו' קפח).

כד. מעשה נורא סיפר אחד המוהלים פה בארה"ק, שלפני כשלושים שנה נקרא לערוך ברית ברוסי' הרחוקה, בינות לציפורני הרשעים, בהגיעו לבית הרך הנולד לא ראה לפניו שום תינוק ועולל 'בן שמונת ימים', אמר להם המוהל 'מילה היא ולתינוק אני צריך', היכן התינוק, ויראוהו אביו ואמו, הנה עומד בחצר ילד בן שבע שנים שעדיין לא נימול כי עד עתה פחדנו מהרשעים, אך עתה הגיע העת למולו. המוהל שנבהל לראות ש'החתן דמים למולות' אינו כי אם ילד בן שבע, פנה והסביר לילד שהמילה כרוכה בייסורים של ממש, אך הילד לא נבהל כלל, ואמר לו, הנה הורי כבר

באר הפרשה - וישלח

יא

לה'. וכבר אמרו צדיקים על דברי הגמרא (חולין צא.) בפסוק 'ויאבק איש עמו' (שרו של עשו עם יעקב אבינו), אמר רבי יהושע בן לוי 'מלמד שהעלו אבק מרגלותם עד כסא הכבוד, שנחת רוח באה עד כסא הכבוד בעצם האבקו עם היצר'.¹

לזה 'ותוכל' קרינו ליה, כשהוא 'צולע על ירכו', ואחר שלבן רימהו עשרת מונים, אלא, כי אכן הממשיך במלחמתו עם היצר, אף לאחר שנפל 'והוא צולע על ירכו' - לזה ייקרא 'ותוכל', כי אין הכורא דורש מבריותיו כי אם את המלחמה, ולא את הנצחונות.²

וכבר אמרו לדייק, שהמלאך אמר 'כי שרית... ותוכל',³ וברש"י 'אנשים - עשו ולבן, ולכאורה תמוה וכי וידע כי מעלתו גדלה רק עבור עמידתו בנסיונות ובחירתו בטוב, כמו שכתב הרה"ק ה'חתם סופר'

הכינו לי שולחן מיוחד המסובב בחבלים, קיים בי 'עקידה' (קשירה) וכך לא אזוז ולא אנוע אפילו ברוב כאבים. וכך נערכה הברית מילה. תיכף לאחר המילה נגשה האם אל בנה ונשקה אותו באהבה רבה ולאחר מכן נפלה מתעלפת. משהתעוררה מעלפונה ניגש אליה המוהל ושאל אותה על מה הסער הגדול הזה. ענתה האם בגבורה, כי מיום שנולד קבלה על עצמה שלא תנשק לבנה עד לאחר שיכנס להיות מכלל היהודים להיות נימול. על כן כעת כשנשקה לבנה בראשונה גברו עליה רגשות הלב ולא יכלה לעמוד בעצמה עד שנפלה מתעלפת.

לדין ייאמר, לא בהתאפקות מנשיקה לבן בערבות רוס' קאירינן, אלא כל אחד ואחד בדיליה - יאזור עוז ויתאפק מהדברים שנפשו מתאוות להם זה בכה וזה בכה... ויעצור בעצמו למען כבוד שמו יתברך.

כה. וידע שלפי גודל הקושי עולה חשיבות עבודתו פי כמה וכמה, כה כתב הרה"ק הרי"צ מליובאוויטש ז"ע, הבעל שם טוב פירש את הפסוק (תהלים סג א) 'כן בקודש חזיתך' כך, כן - הלואי, בקודש - בזמן הבית, חזיתך. פירוש הלואי והייתי רואה בזמן הבית אותה דרגה של גילוי אור אלוקי שממשיכים בזמן הגלות, שכן עבודת ה' בזמן הבית הייתה עבודת ה'מוח והלב' שיש בעבודה זו תענוג רב ושמחה (ואין רבותא וחיידוש בעבודה כזו), משא"כ בזמן הגלות העבודה היא מתוך קבלת עול ומסירות נפש וכאשר יהודי מוסר נפשו על לימוד התורה וקיום המצוות (ובפרט בזמן הגזירה שמענישים על זה ר"ל)

הרי הוא ממשיך אורות גדולים ועצומים הרבה יותר מאשר האורות שנמשכו בזמן הבית (ספר המאמרים, קונטרסים א עמ' 106). כן. הנה כתיב (לב כט), 'ויאמר לא יעקב יאמר עוד שמך כי אם ישראל, כי שרית עם אלוקים ועם אנשים ותוכל', ולכאורה קשה, מדוע קראהו בשם 'ישראל' ע"ש 'כי שרית', היה לו לקראו איזה שם ע"ש ותוכל - שניצח את שרו של עשו והכניעו (ויקראוהו 'מיכל' וכדומה), ומבאר הרה"ק רבי לייבל אייגער ז"ע (בספרו 'אמרי אמת'), מכאן, דאין הקב"ה דורש ובודק אם ניצח האדם את יצרו, אלא אך ורק 'כי שרית' - אם עמד בקשרי המלחמה נגד יצרו וטבעו, ואילו הניצחון 'מתנת חינוך' הוא משמיא ולא מכח האדם, ורק המלחמה נקראת על שם האדם, ועל שמה נקרא 'ישראל'. התבונן במשחק ה'דריידע"ל' (סביבון), אשר האדם מסובבו מעט, והוא הולך וסובב עוד ועוד עד שמגיע לתכליתו, כן ייאמר לדין, כל חד בדיליה, על האדם רק להתחיל, לפתוח במלחמה, ואז 'ה' ילחם לכם', לעמוד לימינו להיות לו עזר מצריו, שיוכל להמשיך בעבודת הקודש.

כז. אף אנו נצרכים לנקוט בתכסיסי מלחמה נגד יצר הרע - לילך בדרך של 'מאויבי תחכמני', ראה מה שכתב ה'קדושת לוי' (בפרשתן) על הכתוב (לב יח-יט) 'כי יפגשך עשו אחי ושאלך לאמר למי אתה ואנה תלך ולמי אלה לפניך, ואמרת לעבדך ליעקב מנחה היא שלוחה לאדוני לעשו והנה גם הוא אחרינו', בא הכתוב להורות לנו את אופן המלחמה כנגד היצר, כגון, כאשר יתעורר האדם משנתו לקראת 'נץ החמה' בימות החורף, מיד יבוא אליו היצר בתואנות שונות ומשוונות שלא יקום לעבודת הבורא, כי 'קרירות' חזקה שולטת בחוצות, ועדיין השעה מוקדמת, התחמם נא עוד מעט תחת הכר והכסת במיטתך, אז תהא תשובתו, יצרי יקירי, אכן הנך מסור אלי עד מאד, אך אבקשך שתבין כי נצרך אנכי כעת למשקה חם, ואך לגשמיות כוונתי, וודאי על זאת יסכים היצר, אכן בעמדו על רגליו 'בשעה טובה ומוצלחת' - ילך לבית המדרש לעסוק בתורה ועבודה... וכן בכל נסיון - בתחבולות תעשה לך מלחמה (משלי כד ו), ולפי זה יתפרש הכתוב, כי יפגשך עשו אחי כשיבוא אליך היצר, ושאלך למי אתה, ואנה תלך, ולמי אלה לפניך מדוע אתה כה מזדרז וטורח לעשות את המצווה, ואמרת בלבך הריני עושה זאת לעבדך ליעקב אך ורק למען שמו באהבה, אך ליצרך תאמר מנחה היא שלוחה לאדוני לעשיו, מקיים אני את המצווה כדי לקבל עליהם שכר טוב בעולם הזה.

על זה אמרה תורה - ואמרת, תשיב ליצר לעבדך ליעקב - אף מתוך שפלותי עדיין הנני חלק מכללות בני ישראל - עבדי ה', ואם תאמר שעבודתי כה מועטת - 'מנחה' היא שלוחה, אפילו המעט אם הוא בא מתוך מסירות נפש חשוב מאד לפניו יתברך, כמו שאמרו (מנחות קד:): מי דרכו להביא מנחה עני, מעלה אני עליו כאילו הקריב את נפשו, ועוד שלאדוני לעשו - אף המעט שבני ישראל עובדים נגד היצר, חשוב לפניו כמו הרבה^מ. ומוסיף על זה ה'שפת אמת' מדיליה, והנה גם הוא אחרינו, קאי על השי"ת, כי השי"ת מסייע לאדם כמו שנאמר (תהלים נו ג) 'לקל גומר עלי', ואם האדם מתחיל אף מעט, עוזר לו השי"ת שיוכל לגמור הכל בראוי.

וידע שכל מעט עבודה חשובה להעלותו לאיטו על דרך המלך, וכתשובה ליצרו המייאשו - ראה נא כמה נתייגעת ולא עלתה בידך מאומה, יזכור מה שהמשיל הרה"ק רבי פייבוש מז'באריז' זי"ע ב'יושר דברי אמת' (אות מד), וז"ל. והעיקר לדבר תמיד ביראת השי"ת אף על פי שידמה שאין תועלת מזה אבל בהמשך הזמן תגדל הנפש ביראת השי"ת כמשל ה'צמח' שצומח מעט מעט, ואין הצמיחה נראית לעיניים, אלא שלאחר זמן כבר אפשר להכיר בצמיחתו שגדול הוא ממה שהיה לפני כמה ימים... כך אף בעבודת ה' אי אפשר לראות מיד 'תוצאות' והתעלות בעבודה, אמנם כשיתמיד בעבודתו, יזכה במשך הזמן לראות פירות ופירי פירות^מ.

גדול שכרו של המתגבר על יצרו ועושה נחת רוח ליוצרו, וכמו שביאר הבית עין (האוינו ד"ה או יאמר האוינו) בלשון הכתוב (תהלים קלה ו) 'כל אשר חפץ ה' עשה

זי"ע (פרשת שמות עמוד ד' ד"ה ויאמר) על הפסוק (לב כט), 'ויאמר לא יעקב יאמר עוד שמך כי אם ישראל, כי שרית עם אלוקים ועם אנשים ותוכל', וצ"ב, מדוע הוסיף לומר ותוכל, והרי אם היה אומר מה 'כי שרית עם אלוקים ועם אנשים' גם כן היה הפסוק מורה שיעקב נצח את שרו של עשו.

ומבאר החת"ס, כי המלאך והאדם גדולים וחשובים אחד מעל רעהו, כל אחד מהם מצד אחר, המלאך גבוה יותר מהאדם אחרי שהוא קדוש וטהור משולל מן הגשמיות, לעומתו, גדול האדם בכחינה א' מהמלאך כי אותו המעט שמקדש ומטהר עצמו הוא בבחירתו אחר היותו יכול לנשות להרע ועזבו מלעשות לכבוד ה' ובוזה גדלה מעלתו מאד מאד, וזהו 'כי שרית עם אלוקים ועם אנשים' - שאתה שר וגדול, שהרי ותוכל הינך בעל היכולת לחטוא ונשמרת מכל דבר רע, על כן קרא שמו ישראל.

בפרשתן (לב יח-יט), 'כי יפגשך עשו אחי ושאלך לאמר, למי אתה, ואנה תלך, ולמי אלה לפניך, ואמרת לעבדך ליעקב, מנחה היא שלוחה לאדוני לעשו, והנה גם הוא אחרינו', ומפרש ה'שפת אמת' (וישלה תר"ה) בשם זקנו הרה"ק ה'חידושי הרים' זי"ע, שגם היצר שואל את שאלותיו של עקביא בן מהללאל (אבות ג א), מאין באת, ולאן אתה הולך, ולפני מי אתה עתיד ליתן דין וחשבון, והכל בכדי לייאשו ולהביאו לידי עצבות, וג' השאלות מרומזים בפסוק - למי אתה ואנה תלך ולמי אלה לפניך. כלומר, מדוע תתאמץ לקיים מצוות ה', הרי ממילא לא תשיג להגיע לתכלית השלימות, ומה כבר תביא עמך ליום הדין, כלך לך מדרך התורה והמצווה.

כח. אחד מטכסיסי היצר, שבהזדמן מצווה לידי האדם מיד יבוא לומר לו, מה לך לקיים מצווה קטנה כזו, ומה לך לטרוח עליה. וכבר אמר הגה"צ רבי גד'ל אייזנער זצ"ל שיש לענות לו, אם כדברייך, מדוע תתייגע כל כך למנוע אותי מקיום מצווה כזאת, אין זאת אלא מאחר שגם אתה יודע ומכיר בערכה של כל מצווה קטנה.

כט. כך איתא בתלמוד ירושלמי (שבועות ה א) שדרך האילן הוא שבשישים הימים הראשונים לאחר נטיעתו אינו מוציא כי אם ששה עלים - עלה קטן בכל עשרה ימים, ולאחר מכן הרי הוא מתחיל למהר להוציא בששה ימים שישים עלים, וכך לאטו הרי הוא עולה ומתעצם, הנה פורח עלתה ניצה.

פעם אמר ראש ישיבה לתלמידיו, אם ילד יבדוק מידי יום ביומו האם גופו גדל או לאו, אין כל ספק שמיד ימהר לדרוש ברופאים, כי לא יראה כל שינוי מיום אל יום, ויהא נראה לו כי איננו גדל במאומה, אבל באמת טועה הוא, כי אם יבדוק רק אחר תקופה ארוכה יראה שנתעלה בגבוהו - הרי לך שבכל יום גדל הוא עוד ועוד אלא שאינו ניכר דבר יום ביומו. כך נמי לענין עבודת ה' - אף אם אינו רואה תוצאות טובות על אתר. הרי זה פשיטא שבכל יום הנו עולה מעלה מעלה, אלא שאין זה ניכר, רק לאחר זמן...

באר הפרשה - וישלח

יג

כתב ה'שפת אמת' (אמור תרמ"ג), על הכתוב (ויקרא כב לב) 'ונקדשתי בתוך בני ישראל' - המוסר נפשו להריגה על קדושת שמו יתברך בא על ידי זה לשלימותו, מכל מקום הרי זה 'כחפזון ובמהירות', אבל מה שאדם פועל 'בשיחיה' מתוך מסירות נפש, שיבטל כל חושיו וכל תאוות לבו אל בוראו בחיי חיותו זה עדיפא מיניה, דהנה אמרו חז"ל 'וחי בהם' ולא שימות בהם (יומא פה:), ואמרו (אבות ד' יז) 'יפה שעה אחת של תורה ומעשים טובים בעולם הזה יותר מכל חיי העולם הבא'.

היטהרו והחליפו שמלותיכם - חובת האדם לברוח מהיצר וכת דיליה

בפרשתן (לה, ב) 'ויאמר יעקב אל ביתו ואל כל אשר עמו, הסירו את אלהי הניכר אשר בתוכם והיטהרו והחליפו שמלותיכם', ומפרש ה'כלי יקר' דלכך אמר 'אשר בתוכם' ולא 'אשר בידכם', לרמוז על היצר הרע' כמאמרם ז"ל (שבת קה:): 'לא יהיה בך אל זר (תהלים פא י) - איזהו אל זר שבגופו של אדם, הוי אומר זה יצר הרע'. על כן הזהירם תחילה הסירו את אלוהי הנכר אשר 'בתוכם' - היטהרו מהרהורי חטא ועוונותי, ואחר כך

בשמים ובארץ, ותמוה, מה חידוש יש בזה, הרי מילתא דפשיטא הוא שמי שברא שמים וארץ יש בכוחו עשות ככל אשר יעלה ברצונו... אלא הכוונה היא כל אשר חפץ ה' - 'מי שחפצו ורצונו רק לדבוק בה', עשה בשמים ובארץ - 'פירוש שיכול להשפיע ולהוריד שפע בעולמות עליונים ותחתונים המכונים בשם שמים וארץ'. וכבר כתב הר"ן (פסחים יז. מדה"ר) בביאור דברי הגמרא (פסחים נ:): "רבא רמי, כתיב (תהלים נו יא) 'כי גדול עד שמים חסדך' וכתיב (תהלים קח ה) 'כי גדול מעל שמים חסדך', הא כיצד, כאן בעושיין לשמה וכאן בעושיין שלא לשמה", ומבאר הר"ן שבעושיין לשמה גדול מעל שמים חסדך, כלומר 'שחקב"ה מבטל ומשנה מערכות שמים בשבילי'.

ובזה ביארו (ר' חיים עוזר זצוק"ל, ועוד) את האמור 'על כן לא יאכלו בני ישראל את גיד הנשה'. כי רצה הקב"ה שיזכרו בני ישראל את המלחמה שבין יעקב אבינו לשרו של עשו - הוא השטן הוא יצה"ר, כי כל עצם קיום ויסוד היהדות היא המלחמה כנגד היצר הרע כאמור, בכל יום בכל עת ובכל שעה.

ל. חמשה בנים אבדו לו להגה"ק רבי מיכאל בער וייסמאנדל זצוק"ל אב"ד נייטרא בשנות הזעם, אחר עבור ימי האימים הקים מחדש את ביתו ונולדו לו חמשה בנים, בהכניסו את הבן החמישי בבריתו של אברהם אבינו, נענה ר' מיכאל בער ואמר, הנה חמשה בנים יש לי בשמי מרום וחמשה בעולם הזה, על אלו שבעולם הזה אני אומר 'נקדש את שמך בעולם כשם שמקדישים אותך בשמי מרום', פירוש, בזה שאלו החמשה הנמצאים בזה העולם יקדשו את עצמם בקדושה וטהרה, יהיו נחשבים באותה דרגה של החמשה האחרים, כשם שהם קדשו אותך בשמי מרום - בעלותם השמימה על קידוש השם, כך ממש ייחשבו אם יחיו את חייהם בעולם השפל הזה בקדושה וטהרה.

בפרט 'בפרשה' זו, המדברת רבות אודות מלחמות עם היצר ושרו של עשו, כפי שהיה הרה"ק ה'בית ישראל' זי"ע נוהג לכנות את פרשת וישלח 'פרשת המלחמה' (אקשן)...

לא. מעשה ביהודי שהיה אוכל ואוכל... ומידות גופו עלו ונתעלו לאורך ולרוחב עד כדי סכנה לחייו, מה עשה, הלך אל הרופא והלה נתן לו 'סדר אכילה' (דייאט) שבבוקר יאכל רק שני חתיכות לחם מ'קמח מלא' בצהרים רק 'תוספת אחת' ובערב רק 'ירקות', בני ביתו הכינו עבורו את סדר המאכל במסירות ונאמנות, אך דא עקא שכבר עברו ג' חדשים ועדיין לא זז מאומה, ולא עוד אלא שמידותיו המשיכו לעלות מעלה מעלה... עד שקראו לו בני ביתו לאסיפה דחופה - לשמוע האם הוא אוכל את כל מה שהיא מכינה לו כציווי הרופא... והוברר הדבר, שאכן, הוא אוכל כציווי הרופא בשלימות אבל לטענתו הוא מחזיק את הדייאט של עשו, המה ראו כן תמהו - מה הוא סח, והסביר להם בדברי הכתוב (בראשית כח ט-י) 'וירא עשו כי רעות בנות כנען בעיני יצחק אביו, וילך עשו אל ישמעאל ויקח את מחלת בת ישמעאל בן אברהם אחות נביות על נשיו לו לאשה', וברש"י, 'הוסיף רשעה על רשעתו' (ר"ל מרשעת על מרשעות שהיו לו כבר וק"ל) 'שלא גרש את הראשונות', גם הוא כמותו, לא עזב את סדר אכילתו, אלא שהוסיף על סדרי אכילתו כמנהגו עד היום גם את ציווי הרופא, ומה הועילו חכמים בתקנתם... כי כוונת הרופא הייתה שיחדול מהרגלי אכילתו הנלוזים ומעתה יאכל רק מה שהרופא מצווהו. כע"ז אמרו בעלי המשל להמשיל, למי שהבין בדעתו כי הנהגתו איננה ראויה, והוא מהלך בדרכים עקלקלות - היפך מהקדושה ורצון הבורא, מה עשה התחיל לעסוק בתורה ועבודה, אבל עליו לדעת כי לא סגי בזה, כי כל עוד שאיננו עוזב לגמרי את הרגלי הנושנים הרי הוא כאותו חכם שלא חדל מאכילתו הסוררת ורק הוסיף אכילה נוספת...

באר הפרשה - וישלח

יד

והחליפו שמלותיכם - שנכל עת יהיו בנדיך לבנים (קהלת) באותה מידה שיכרה אדם מהיצר כן יזכה לגילוי ט ח), ואז יהיה בידם לבוא אל שער המלך".

לב. וכבר אמר הרה"ק ה'בית אברהם' זי"ע, הנה המנהג ביא"צ (יום השנה) ללמוד פרקי משניות המתחילות באותיות כשמו של בעל היא"צ, והנה פרק המתחיל באות צ' אינו בנמצא רק בסדר טהרות כי אין צדיק רק העוסק בסדר טהרות - ומטהר ומקדש עצמו בכל עת ושעה.

כלל ראשון בקדושה, שישמור האדם על עצמו, ויכריז, אכן, קדוש אני, אינני מדבר ומתדבק עם כל צרוע וכל זב... לא אתערב בין אנשים או מקומות שאינם שמורים וגדורים בתכלית בגדרי הקדושה. ידועים הדברים שמתחילה היה הגה"ק ה'חפץ חיים' זי"ע מסובב בין הערים והעיירות למכור את ספריו - משנ"ב ושאר ספריו הקדושים, ובאותה שעה עדיין לא הכירוהו כל כך במקומות המרוחקים מעיירתו ראדין ולא הייתה לו אכסניא ראויה לשמו, פעם אחת קראו אחד מה'בעלי בתים' להיות אורחו בסעודות השבת, שאלו ה'חפץ חיים' מי ומי המסובים בשולחנכם, הביט בו האיש בתמהון, כאומר, תן תודה למיטיבך ואל תחקרהו אודות המסובים בשולחנו, ענה לו הח"ח, שמי ישראל מאיר מראדין, אני חברתי את המשנ"ב ועוד ספרים, על כן שאלתי אותך אודות שאר המסובין כי לא אוכל לשבת רק עם אנשים מהוגנים...

סמך לזה מצא בפרשתו שאמר יעקב לעשו 'עם לבן גרתי ותרי"ג מצוות שמרתי - ולא למדתי ממעשיו', והרי יעקב עניו היה, אלא כה אמר יעקב, שמע נא אחי, אף עתה בבואי לעשות שלום עמך לא אשחית נפשי ואעקור קדושתו בעבורך, כי גם כשישבת בבית לבן עמדתו בעוז קדושתו ולא למדתי ממעשיו הרעים... כי לא יהודי פשוט אנכי ולעולם לא אתדמה אליך ואל מעשיך. הרי לך פרק בהלכות 'ויגבה לבו'.

דבר נפלא מביא בעל ה'חמדה גנוזה' שבעצמו שמע מהרה"ק ה'דברי חיים' זי"ע, שהנה יעקב אומר לחותנו לבן (בראשית לא לח-מ) 'זה עשרים שנה אנכי עמך... הייתי ביום אכלני חרב וקרח בלילה ותדד שנתי מעיני, והדברים קצת תמוהים, וכי לא היה ביתו מקורה בקורת גג מדוע אכלו החורב ביום, וכי לא היו בביתו של לבן כרים וכסתות להפיג את הצינה, ומדוע אכלו הקרח בלילה. ומבאר ה'דברי חיים' כי יעקב אבינו הכיר בטומאתו של לבן, ולכן נשמר ונזהר מלהיכנס לביתו, ובמשך כל אותן כ' שנה לא דרכו רגליו בבית פנימה אפילו פעם אחת (רק בחצר הבית היה מסתובב ושם אכלו הקרח והחורב), ללמדך, עד היכן מגעת הזהירות והרחקה מן הטומאה והכיעור.

לג. אחד מיסודות היראה, שיתרחק האדם בכל מאודו מחבר רע, כי ביד חבר רע להשפיע על האדם השחתה רבה ועצומה. וכן מצינו בפרשתו שיעקב אבינו שהה בחברתו של שרו של עשו זמן מועט, וכבר ותקע כף ירכו והוא צולע...

פעם בא יהודי לפני הגרי"ז מבריסק זי"ע (בפרשת וישלח) ואמר לו בביאור דברי רש"י עה"פ 'עם לבן גרתי ואחר עד עתה... ויהי לי שור וחמור' ופירש"י 'ולא למדתי ממעשיו הרעים'. והיינו, שיעקב אמר לעשו, אם תתמה האיך 'עם לבן גרתי' בכפיפה אחת ואפילו הכי 'לא למדתי ממעשיהם הרעים'. אין זה אלא כי ויהי לי שור וחמור - דימיתי אותם בעיני כשור וחמור ותו לא מידי, ומה לי ולהם... על ידי כן לא למדתי מאומה ממעשיהם הרעים. הדברים מצאו חן בעיני הגרי"ז, וכה אמר, אין זהו 'פשוטן של דברים', אבל הדיבורים גופא נכונים וקיימים. כי רבים חללים הפילו 'חברים רעים', ולזה העצה שיביט עליהם כ'שור וחמור' שאין אדם בעולם הנמצא בסביבת שוורים וחמורים ולומד מהם 'הנהגות' וארחות חיים....

ואף שוודאי אסור לצער איש מישראל, ויש לנהוג כבוד עם כל בריה שברא הקב"ה בעולמו, מכל מקום - יש לעשות בחכמה ובתבונה להתנתק מחבר מרעים. וכפי שהיה מרגלא בפומיה של הרה"ק ה'אהבת ישראל' זי"ע 'מ'דארף זיין גוט צו יעדעם אבער נישט מיט יעדעם' (על האדם להתנהג בטוב לכל אחד, ולא עם כל אחד).

שמעתי על ראש ישיבה חשוב שליט"א שמדרכו להקפיד שלא לשנות את כוס ה'יוגורט' עד תומה, באמרו וכי עלי לשמוע לקול אותם בעלי המפעל שנתנו מידה לכוס (250 סמ"ק), והיה כוונתו לרמז לתלמידיו, וכי מפני שפלוני ופלוני החליטו שכן היא המאדע (מודה) ללבוש, או שכך וכך יש לנהוג (כולם עושים כך...) עלינו לקפוץ ולעשות כמעשיהם... וכן ייאמר למי שנתפס ברשת חבריו וכיו"ב וכי עליך לחקות את חבריך האומרים לך עשה כך או כך... עשה כהבנתך ואל תלך שולל אחר פתויי שווא ומדוחים.

המתכונן ימצא כאן נוראות בכוחה של תשובה עד כמה מצפה הקב"ה על כל יחיד ויחיד מבני ישראל שישבו אליו בתשובה שלימה - ואפילו על רשע כעשו. שהרי כאן נענש יעקב על שמנע מעשו ספק סיוע לחזור בתשובה, ולא עוד, אלא שבאותו זמן היה עשו בן צ"ח שנה, ואעפ"כ המתין לו הבורא ל'תשובה', ומה נענה אנן אבתרי, בעת שאנו רואים צעירי הצאן או אברכים ממיטב שנותם שכבר הגיעו למסקנא שעבר עליהם הכלה, ולהם כבר אין מועילה התשובה...¹

תורה תבלין - רק ע"י עסק התורה ינצח את יצרו

בפרשתן (לכ כה), 'ויותר יעקב לבדו ויאבק איש עמו' עד עלות השחר, וברש"י, ופירשו רז"ל שהוא שרו של עשו (ב"ר עו ג.). הקשה הגה"ק רבי אלחנן וואסערמאן זצ"ל הי"ד (קובץ הערות, ביאורי אגדות ע"ד הפשט סימן ו אות ו) מדוע המתין שרו של עשו הוא הס"מ מלהילחם עם אברהם ויצחק ולא עמד במלחמה אלא עם יעקב. וביאר, שהנה מדרך העולם כאשר שני אנשים ניצים ונלחמים זה עם זה, הרי לפעמים גוברת יד האחד על השני אך לאחר מכן יחזור השני ויכה את הקם עליו, וכך תימשך המלחמה לאורך זמן, ולא תהא ידו של אחד מהם על העליונה אלא אם יצליח ליטול את כלי זיינו של האויב שכנגדו שאו אז תוכרע המלחמה. ועל דרך זה יש לומר, שיודע היצר הרע שאף אם יתגבר על האדם להפילו בחטא כלשהו הרי יתכן ש'יתהפך הגלגל' ושוב יתחזק כנגדו וישיב לו מלחמה שיערה, על כן עיקר מלחמתו של היצר היא לבטל את האדם מלימוד התורה ולהפסיקו ממשנתו, משום שהכלי זיין הגדול ביותר כנגד הצר הצורר הוא התורה, וכפי שאמרו חז"ל (קידושין ל:): 'כך הקב"ה אמר להם לישראל בני בראתי יצר הרע ובראתי לו תורה תבלין ואם אתם עוסקים בתורה אין אתם נמסרים בידו', ולאחר שנטל ממנו את ה'נשק' שוב לא

ה'בית ישראל' זי"ע (וישלח תשל"ד) את הכתובים בפרשתן (לה א-ז) 'לקל הנראה אליך בברחך מפני עשו אחיך... כי שם נגלו אליו האלקים בברחו מפני אחיו', שבאותה המידה שהאדם בורח מפני עשו - היצר הרע, כך נראה ומתגלה אליו הקב"ה. ובעצם בריחתו משרה עליו השכינה הקדושה, ומתגלה אליו האלקים.

כל זמן שהנר דולק - לעולם יש בידנו לשוב בתשובה ולהתחדש

בפרשתן (לה כב), 'ויהיו בני יעקב שנים עשר, וברש"י, 'כל האומר ראובן חטא אינו אלא טועה' שנאמר ויהיו בני יעקב שנים עשר (שבת נה:). והיינו דמכיוון שהתורה השוותה את כל הי"ב שבטים מוכח שאין ביניהם מי שחטא, והק' ה'אדרת' (בפירושו על התורה), מה ראה מכאן ש'לא חטא', דילמא חטא אלא ששב בתשובה שלימה ולכן נמנה בשווה עם אחיו. אלא ביאורו, דאם חטא ועשה תשובה שוב לא היה נמנה 'בשווה' עמהם, אלא במעלה גבוהה מהם, שהרי (ברכות לד:): במקום ש'בעלי תשובה עומדים אין צדיקים גמורים יכולים לעמוד', ומכיוון שנכתב עמם בשווה מוכח שלא חטא כלל. לדין ייאמר, פשיטא ואי"צ לומר שאין כל היתר לחטוא בכדי לזכות למדרגה הגבוהה של 'בעל תשובה', אמנם, מי שכבר חטא באיזה ענין, ישכיל שלא להתייאש, אלא ידע שבידו כוח ויכולת לנצל ה'מתנה' של תשובה - להתעלות אף יותר ממי שלא חטא כלל.

ולעולם יש ביד האדם לעזוב את דרכיו הנלוזים, לשוב ולהתחדש, כדכתיב בפרשתן (לכ כג), 'ויקם בלילה הוא... אחד עשר ילדיו, וברש"י, 'ודינה היכן הייתה, נתנה בתיבה ונעל בפניה, שלא יתן בה עשו עינו, ולכך נענש יעקב שמנעה מאחיו, שמא תחזירנו למוטב, ונפלה ביד שכם'. ואמר הגאון ר"י לעוונישטיין זצ"ל כי

לד. הרה"ק ה'דברי ישראל' זי"ע (וישלח ד"ה אם יבוא) המשיל את היצר הרע' לגנבים שהיו בימים ההם, היו עומדים כל ה'חברה-גנבים' ואורבים מחוץ לחנות, ואחד מהם היה נכנס אל החנות וחוטף חפץ אחד ובורח, וכוננתם, כדי שהסוחר ירדוף אחריו ובין כך יכנסו כל ה'חברה-גנבים' אל החנות ויבזו כל אשר לו. מה יעשה סוחר פיקח, הרי הוא אומר בלבו 'יחזיק לו מה שכבר חטף' ולא יתפתה לרדוף אחריו ולהפסיד את כל רכושו, אלא ישמור את החנות מכאן ולהבא ועי"ז ירוויח ויתמלא ההיזק בכפלי כפליים, עכ"ל. כך היא נמי דרכו של יצר, עיקר מטרתו לבלבל את האדם - להורידו מדרך הישר, מה עושה היצר, מכשיל את האדם בחטא קטן, ומפתהו שכבר 'חוטא' הוא, ומשם דרכו מזומנת עד שאול תחתית. ובזה מבאר את הכתוב בפרשתן 'אם יבוא עשו אל המחנה האחת והכהו', כי זוהי מטרתו, להכות את היהודי, אבל עבודת היהודי 'והיה המחנה הנשאר לפליטה' - ישמור עצמו שלא להיאבד לגמרי.

יהא בכוחו לעמוד מפניו ולא תהא לו תקומה ח"ו.¹ ומהאי טעמא לא נלחם שרו של עשו כנגד אברהם ויצחק, כי אברהם הוא כידוע עמוד החסד ויצחק הוא עמוד הגבורה - העבודה, אך יעקב הוא עמוד התורה, משום כך עיקר מלחמתו הוא לנתק את התורה מישראל. וכל זאת ללמדנו על החובה להחזיק בתורה בכל עזו, שרק בכח התורה ניתן לנצח במלחמת היצר, והמאור שבה מחזירנו למוטב.

בענין זה מצינו עוד בפרשתן, דכתיב (לב ה) 'עם לבן גרתי ותר"ג מצוות שמרתי ולא למדתי ממעשיו הרעים', ומבאר הרה"ק ה'ערוגות הבושם' זי"ע (ר"ה עם

לכן) שכוונת יעקב אבינו הייתה, שהרי 'בזמן שהקול קול יעקב אין הידים ידי עשו', וכל פחדו ממך אינו אלא כי לא למדתי - שלא היה סיפק בידי לעסוק בדברי תורה, מפני מעשיו הרעים של לבן - שרימה אותי עשרת מונים, וכיו"ב בשאר רמאויות, אף אנן, הבה נתחזק לעסוק בדברי תורה בחיות בשמחה והתלהבות², ותהא זאת התורה לזכותנו - לעמוד כצור החלמיש נגד כל השונאים ברוח ובגשם, ונהיה שקטים ושלווים ללא כל פחד משום דבר שבעולם³, גם נזכה לכל הברכות האמורות בתורה, וכבר אמרו חז"ל 'המקבל עליו עול תורה מעבירין ממנו עול מלכות ועול דרך ארץ' (אבות ג ה)⁴.

לה. ומביא ששמע מפ"ק של החפץ חיים זי"ע שאמר בזה"ל: דעם יצה"ר ארט ניט אַ יוד זאל פאסטען און ויינען און דאוונען אַ גאנצען טאג אבי ניט לערנען (לא אכפת לו ליצר שיהודי יצום ויבכה ויתפלל כל היום כולו העיקר שלא ילמד).

לו. איתא בכלי יקר' בביאור הכתוב (כז מא) 'וישטום עשו את יעקב על הברכה אשר ברכו אביו, ויאמר עשו בלבו, יקרבו ימי אבל אבי ואהרגה את יעקב אחי'. וכתב ה'כלי יקר' וז"ל, תלה הדבר בימי אבל, לפי שאבל אסור לעסוק בתורה כי פקודי ה' ישרים משמחי לב, ויצחק אמר, והיה כאשר תריד - דהיינו בזמן שלא יעסקו בתורה - ופרקת עולו, ואם כן באבל ודאי לא יעסוק בתורה ולא תגן עליו התורה ואז אהרגה את אחי. עכ"ל. הקשה הרה"ק ה'בית ישראל' זי"ע, והרי מותר לאבל לעסוק בתורה בהלכות הנוגעות אליו כהלכות אבלות וכדומה, והיאך יוכל עשו להרגו בימי האבל, הלא אף אז ישב ויעסוק בתורה. אלא מכאן, שתורה בלא שמחה, כמו שהיא נלמדת בימי עצב ומרירות בימי אבלות, אין בה את המאור שבתורה שתגן על לומדיה, כי עיקר לימוד התורה הוא בשמחה ובטוב לבב. לז. הנה רבים מתרפים בלימודם מתוך מחשבה הרי ממילא אין לי כישרונות מזהירים, ואף אם אתייגע יומם ולילה מי ידע מזה, ומדוע אתייגע כשסוף הכבוד אינו לבוא. לזה יתבונן בקורותיו של יעקב איש תם יושב אוהלים, שנטמן י"ד שנים בבית עבר ועסק שם בתורה, וי"ד שנים אלו לא נזכרו בתורה, רק בדרשת חז"ל מחשבון דברי הימים, ומ"מ לא תמצא בר בי רב דחד יומא ואפילו תינוק של בית רבן שאינו יודע מאלו הי"ד שנים. ללמדך, שאין לאדם להתעסק במחשבות שווא אלו, אלא לאחוז בתורה ככל יכולתו, וסוף הכבוד לבוא.

והעיקר שלא יאבד האדם את הכוחות והכשרונות שניתנו לו מן שמיא, הנה כתיב בפרשתן (לב כה) ויותר יעקב לבדו, ובגמ' (חולין צא.) אמר רבי אלעזר שנשתייר על פכין קטנים, מכאן לצדיקים שחביב עליהם ממונם יותר מגופם וכו'. וביאר האר"י הק' (ליקוטי תורה) בדרך הפשט, כי כל דבר הנשפע על האדם מלמעלה הרי זה סימן והוכחה שנצרך הוא לו לאותה השפעה, שאם לא כן לא היו נותנים לו מן השמים בלא סיבה ותועלת, 'לכן חזר על פכים קטנים, כי אם לא היה חוזר היה נראה כאילו אינו רוצה אותה, וכל דבר הנשפע מלמעלה צריך להדר עליו, לכן חזר להורות שהיא חביבה עליו'. מכאן למד החידושי הרי"ם (אמרי הרי"ם) יסוד גדול לעבודת ה', ש'מכל שכן שנצרך להיות נזהר במעלות הדבוקים באדם שלא יקלקל ויאבד אותם' - שכל אחד ואחד חונן במתנות שמים בכישרונות ובמעלות מסוימים, ומחויב הוא לנצל את התכונות הטובות בהם נתברך, שהרי לא לחינם ניתנו לו אלא רק לעשות בהם נחת רוח ליוצרו.

לח. הנה אמרו חז"ל (אבות פ"ג מ"ז) 'אם אין קמח אין תורה', ומבאר ה'אור החיים' הקדוש (ריש בחקותי) אם 'אין קמח' שחסר לאדם שפע הפרנסה הרי"ז סימן ש'אין תורה' - שאינו עוסק בתורה. מעשה בבחור (שהחל לרדת מדרך הישר) שביקש לפתוח 'ביזנעס' (עסק) והוצרך לסכום מעות גדול, ויפן אל אביו, אנא ממך, הלווה לי כך וכך מעות... אמר האב, אם תניח תפילין בכמה ימים הקרובים אלווה לך את כל הסכום... ואכן הבן קיים בקשת האב והניחם ג' ימים בזה אחר זה... אמר לו האב בעזהשי"ת בתוך שבוע ימים אמציא לידך את כל הסכום, כעבור שבוע ימים פנה הבן לאב שיקיים הבטחתו, אמר לו האב אם תניח תפילין עוד חודש ימים אלווה לך המעות, ויהי כעבור חודש ימים שוב ביקשו

הילולא קדישא של הרה"ק ה'בת עין' זי"ע

זכותו יגן עלינו-ההשתטחות על הציון

הוא כ'בי הילולא' שהוא בלשון ארמי יום 'חתונתו', וכמו שבחתונה קורין את הכתובה לפני החתן להודיעו ולהזכירו את התחייבויותיו כלפי הכלה, כמו כן ביומא דהילולא של הצדיק מזכירים את התחייבותו כלפי האנשים שחסו בצילו^א. עכ"ל. ובכלל הדברים הוא, 'שמזכירים לו את התחייבותו' כי בידו 'לפרוע את החובות'...^א

כבר אמרו חז"ל (חולין ז:): גדולים צדיקים במיתתן יותר מבחייהן, ובפרט ביומא דהילולא דיליה שרוחו הגדולה מרחפת ומסוככת בכנפיה להחיש ישועה לדופקים על שערי רחמים^א. וכדאיתא מהרה"ק ה'ישמח ישראל' זי"ע (מאורן של ישראל, י"ד שבט, ב) שהטעם שיום פטירת הצדיק נקרא 'הילולא', כי אותו היום לצדיק

הבן את המעות ושוב דחהו האב ב'פזמונו' - אם תניח תפילין במשך עוד ג' חדשים אלוה לך המעות, כן נשנה הדבר כמה וכמה פעמים עד שפקעה סבלנותו של הבן ושאל את האב וכי אתה עושה 'חזק' (צחוק) ממני... אמר לו האב, מיד אחר ג' ימים הראשונים כבר הכנסתי את כל הסכום לכיס התפילין שלך... ולך מה אעשה איפה בני שפחו יצרך עליך, ואינך פותח את כיס התפילין להניחם, כיצד תמצא את המעות... והנמשל מובן, כי 'המקבל עליו עול תורה מעבירין ממנו עול מלכות ועול דרך ארץ' (אבות ג ה) וכלומר, שאינו צריך לטרוח ב'דרך ארץ' להשיג פרנסתו, ואם אינו מוצא את הפרנסה הרי"ז סימן שכלל לא פתח את כיס התפילין - את הגמרא וכיו"ב... ע"כ לא מצא את כל המוכן ומזומן לו שם מבעוד מועד...

לט. אף מעשה פטירתו של צדיק זה - הציל חיי הרבים, היה זה בשנת תר"א, בראשית השנה פשטה בצפת מגיפה - מחלה ממארת חשוכת מרפא, וכל מי שנגע במי שתקפו החולי היה גם כן נחלה, מגיפה זו הפילה חללים רבים ואף ה'בת עין' נתקף בחולי זה, והתאבק במחלתו כמה ימים, לפני פטירתו הבטיח לבני העיר 'כי הוא הקרבן האחרון ממגפת הדבר, ואחריו לא תהיה עוד מגיפה בעיר זו', וכך הווה.

מ. כה כתב הגה"צ רבי יהושע דייטש זצ"ל (בית הלחמי פרשת פקדי) שבימי בחרותו בשנת תרפ"ז שהה בחג הסוכות בעיר מונקאטש, וביומא דהילולא של הרה"ק ה'דרכי תשובה' זי"ע עלה לציונו יחד עם בנו הרה"ק ה'מנחת אלעזר'

זי"ע. מנהגו של המנחת אלעזר היה לזמר את הפיוט 'בר יוחאי' על ציון אביו (על סמך שאביו חיבר ג' כרכים ביאורים על התיקוני הווה"ק), וכן עשה בשנה זו ג"כ, לאחמ"כ פתח לבאר את הזמר 'בר יוחאי' שבו אנו אומרים 'אשרי העם הם לומדיך', והלשון 'לומדיך' צ"ב, כי מן הראוי היה לומר אשרי לומדי תורתך או חיבורך, ומהו לומדיך שנראה כמו שהם מלמדים לרשב"י איזה לימוד, וביאר המנח"א, שהכוונה למה שהולכים בעת צרה לקברי הצדיקים לבקש מהם שיתפללו לבטל הגזירה, כי פעמים שמסתירים ומעלימים מהצדיקים את הגזירות, שהרי 'הקב"ה גוזר וצדיק מבטלה', ומעלימים מהם את הגזירות כדי שלא יבטלום, ולכן באים בני ישראל על קברי הצדיקים לקיים הם לומדיך - שהם מלמדים את הצדיק מה נעשה בעולם, אלו גזירות קשות ניתכות על ראש בני ישראל חדשים לבקרים ל"ע... (ובזאת החל המנחת אלעזר לפרט בפני אביו באריכות את הצרות העוברות עליו).

מא. הרה"ק המהרי"ד מבעלזא זי"ע היה מבאר את ענין 'הילולא' של צדיקים, כי ל'צדיק' יש כוחות אדירים, לפעול ישועות גדולות ונוראות בקרב הארץ, אמנם בעלותו השמימה בפטירתו מהעולם הזה - הרי הוא נוכח לראות שכל מעשי אלוקינו טובה רבה הם, וממילא אינו פועל להסיר הצער מעם בני ישראל הנמצאים בעולם הזה, וכפי המסופר שהרה"ק הרבי רבי אלימלך זי"ע הבטיח קודם פטירתו מהאי עלמא - לתלמידו הרה"ק רבי מנחם מנדל מרימינוב זי"ע, שבעלותו לשמי ערבות לא ינוח ולא ישקוט עד שתבטל גזירה קשה שהיתה אז על ראשי עם בני ישראל, אחר זמן נתגלה אליו הרה"ק הר"א בחלום ואמר לו, משעליתי למרום אינני רואה 'גזירות רעות' כלל, כי כל הגזרות 'טובות' המה, ולכן איני יכול לבטלה. אמנם ביום ההילולא יורדת נשמת הצדיק להאי עלמא ושוב רואה היא לנגד עיניה את כל הצער ומכאוב העוברים על בני ישראל 'דבר יום ביומו', ואין לך יום שאין... מרובה... לאידך, הרי מקום הנשמה כעת בעולם העליון, ונמצא שיש לה כוחות יותר מבהיותה בזה העולם, על כן כוחה ומרצה רב לפעול ישועות גדולות למעלה למעלה מדרך הטבע.

וביותר נשמעת התפילה כאשר עומד על אדמת קודש¹¹ שהיו מרחפות סביב ראשי בני ישראל בעת הרעש הנורא ופוקד מקום מנוחתו וציונו הקדוש של בעל ההילולא¹². בפרט בצדיק זה שהעמיד ועצר את האבנים הגדול את האבנים המעיקות על לבבות בני ישראל

בהאי ענינא אמרו לבאר את דברי רש"י בפרשת תולדות בפסוק (בראשית כו א) 'ויהי כי זקן יצחק ותכהן עיניו מראות', וברש"י, 'דבר אחר, כשנעקד על גבי המזבח, והיה אביו רוצה לשחטו, באותה שעה נפתחו השמים, וראו מלאכי השרת (את מעשה העקידה) והיו בוכים, וירדו דמעותיהם ונפלו על עיניו, לפיכך כהו עיניו'. ולכאורה צריך ביאור וכי בכדי שיראו המלאכים את הנעשה בזה העולם שאברהם עוקד את בנו יצחק – וכי נצרך עבור זה לפתוח את השמים. ואמרו ביאור נורא הוד, כי בוודאי את הכל הם רואים מן השמים, אלא שמשם אינם בוכים על זה כי שם רואים רק את הטובה שבדבר, וכי על דבר טובה וברכה יש להם לבכות, רק בהביטם בזה העולם איך שבני ישראל נאנקים ונאנחים איש איש בנגעו ומכאובו על זה הם בוכים מאין הפוגות עד שנסתמאו עיני יצחק עי"ז...

מב. שמעו נא רבותי 'גדולים מעשה הצדיקים' – ודעו נא בבואכם אל קברי הצדיקים כמה גדולה קדושת המקום, והצדיקים עצמם חופפים על מקום מנוחתם בזה העולם, לשמור המקום בקדושתו... שמעתי מהרב אליעזר זאקס שליט"א מנכדי הרה"ק התפארת שלמה זי"ע אשר נטל ע"ע לשמור משמרת הקודש בציון זקנו זי"ע, וממכון שבתו בעיר לאנדאן הבירה הוא מנהל ממרחק (ע"י כלי הטעכנאלאגי) את הציון וה'הכנסת אורחים' הסמוכה לו. ביום א' דחזה"מ פסח שנת תשע"ז העל"ט ראה האיש ב'מצלמות האבטחה' (Security Cameras) שבביתו כי האור דולק בציון הקודש, ויהי הדבר לפלא כי למיטב ידיעתו לא נמצא שם בזו העת אפילו יהודי אחד, מה עשה, חיפש ודפדף במצלמות לפסק זמן האחרון ולעיניו נתגלה מחזה נורא, איך ששני גויים נכנסים יחדיו לאוהל הקודש, וברצונם לעמוד בתפילה (תיפלה) אזי כדרכם של נוצרים החלו לעשות בידיהם צורת שתי וערב ה"י לצרכי תפילתם, תוך שניות ספורות יצאה ציפור מתוך 'חדר הפנימי' שבהיכל הציון והחלה להסתובב סביב אותם הגויים סחור סחור מבלי תת להם מנוח אפילו לרגע אחד, מתחילה ניסו השניים לזוז מעט ולהישאר בעמידתם, אך ללא הצלחה, בלית ברירה סגרו הטמאים את פיהם מתפילתם הטמאה ועזבו את ציון הקודש מבלי לטמאו... ויהי לפלא, כי בחדר הפנימי אין כלל חלונות, ואף בחדר הציון החלונות נעולים מבלי אפשרות כלל לפותחם (ואפילו אם נאמר שהציפור נכנסה לפני כמה ימים ונחבאה בחדר הפנימי לצורך אותה שעה גם כן מצינו בזה נוראות בכוחו של צדיק השומר על ציונו). לאחר מכן נראית הציפור יוצאת דרך הדלת שנשארה פתוחה – כותו מלאך שגמר שליחותו ונסתלק לו...

ומכאן, תלמד קדושת ציון – מקום מנוחת הצדיק בזה העולם, שאף שנים רבות לאחר עלותו בסערה השמימה אינו עוזב את מקומו המיוחד לו, ומשמרו מכל משמר, לבלתי תת בידי הנכרים לטמאותו, וק"ו בן בנו של ק"ו שבבוא הנה יהודים 'ישראל עם קדושים' השופכים שם לבם כמים בתפילות קדושות מתוך אמונה בה' ובמשה עבדו, ומבקשים בקשות קדושות (שהרי גם צרכיהם הגשמיים של בני ישראל לצורך גבוה הם) בוודאי ישמע הצדיק לקולם ויסייעם מלמעלה להמליץ טוב בעדם, להיפקד בדבר ישועה ורחמים...

מג. כשעלה הרה"ק רבי יהושע מבעלזא זי"ע על ציון אביו הרה"ק ה'שר שלום' מבעלזא זי"ע, נענה וסיפר לסובבים עובדא נוראה, וזה דבר המעשה, איש יהודי היה בימי הרה"ק הרבירבי אלימלך מליז'ענסק זי"ע (יש מספרים זאת על מרן הבעש"ט זי"ע) שלא חסר בעולמו דבר אלא זש"ק, והיה היהודי עולה תמידים כסדרם ומזכיר עצמו לטובה לפני הרר"א ב'קוויטל' (פיתקא) עם 'פדיון נפש', ואכן לאחר ימים ושנים נענו לו מן השמים ונולד לו בן זכר למזל טוב... עברו כמה שנים והרר"א נסתלק לעולם שכולו טוב, וצרה צרורה... אחר תקופה קצרה שבק הילד חיים לכל חי... האב לא איבד עשתונותו, נטל את הילד הנפטר ויעלהו לציון הקודש של הרר"א, הניח את הילד על הציון, ויזעק זעקה גדולה ומרה, רבי קדוש... אל הנער הזה התפללתי, לא לזה הייתה הכוונה בעשרות הקוויטלעך ופדיון הנפש שנתתי לרבי... לא על זה נדברנו, הריני מניח לפניך את הילד... והלך לו... אין לנו כל שמץ השגה בצדיקים בחייהם וק"ו שלא במיתתם – כי גדולים צדיקים במיתתם יותר (חולין ז:). ואכן, הרר"א פעל את מה שפעל, והילד קם ממקומו לתחיה, וכה אמר לו הרר"א בקול גדול, בן יקיר, עמוד וקרא בקול רעש, טאטע... טאטע... (אבי, אבי) בטרם יתרחק אביך מבית החיים שבכאן ובע"כ תשאר יחידי ב'בית החיים'... אף אנו נאמר – אמר הרה"ק רבי יהושע, הבה נצעק טאטע טאטע כל עוד שאנו נמצאים בקרבת מקום לציון הקודש של אמו"ר...

נמי ברש"י ר"פ ויחי) כדי שיוכלו בני ישראל להתפלל שם בעת שיגורשו מארצם לגולה, וכך אמר יעקב אבינו לבנו יוסף 'ואקברה שם - ולא הולכתיה אפילו לבית לחם להכניסה לארץ, וידעתי שיש בלכך עלי, אבל דע לך שעל פי הדבור קברתיה שם, שתהא לעזרה לבניה כשיגלה אותם נבזוראדן, והיו עוברים דרך שם, יצאת רחל על קברה ובוכה ומבקשת עליהם רחמים', הרי שיוזכו להיגאל מן הגלות בזכותה של רחל אמנו כאשר ישתטחו על קברה, ותפילותיה מלוות את ישראל בגלות בהיותם בארץ לא להם^{יז}.

סעדני ואושעה - סגולה נפלאה לערוך סעודה לכבוד נשמתו

סגולה נפוצה וידועה לערוך סעודה לכבודו ולטובת נשמתו של בעל ההילולא קדישא בעל הבת עין - הרה"ק רבי אברהם דוב בן הרה"ק רבי דוד. בזכותה ובכוחה להחיש ישועות גדולות ונצורות^{יח}. וכמו שמביא הרה"ק האדמו"ר מטאהש זי"ע (בספרו עבודת עבודה) וז"ל, ידוע לי ממשפחה אחת בארץ ישראל אשר הזקקו לדבר

ומטד הצרות המרחפות סביב ראשי בני ישראל, ויאמר לצרותנו די.

צא ולמד כמה ישועות אפשר לפעול על קברם של צדיקים, כמו שאמרו בסוטה (יד. כפי שהוסיף בהגהות הב"ח באות א) 'מפני מה נסתתר קברו של משה מעיני בשר ודם, מפני שגלוי וידוע לפני הקב"ה, שעתידי ביהמ"ק ליחרב ולהגלות את ישראל מארצם, שמא יבואו לקבורתו של משה באותה שעה ויעמדו בכביה ויתחננו למשה, ויאמרו לו, משה רבינו, עמוד בתפילה בעדנו, ועומד משה ומבטל את הגזירה, מפני שחכיבים צדיקים במיתתם יותר מבחיהיהם'. מכאן תראה גדולת כוחה של התפילה על קברו של הצדיק שאינה שבה ריקם, עד שאפילו הקב"ה חשש בכיכול ממנה - שלא להשיב פניה ריקם, והוצרך להסתיר את מקום קבורת משה רבינו... ראה עד היכן הדברים מגיעים.

וכבר מצינו כזאת ב'מצבת קבורת רחל' שנקברה בדרך אפרת היא בית לחם, וכל המעם לכך היה (כמובא

מד. אולם התפילה תועיל רק כשיאמין המתפלל באמונה שלימה בכוחו של הצדיק, כמו שאמר הרה"ק רבי יהושע מבעלזא זי"ע בפסוק (בראשית ל ב) שאמרה רחל ליעקב אבינו 'הבה לי בנים ואם אין מתה אנכי', והשיב יעקב 'התחת אלוקים אני' (שם פסוק ב), וביאר, שכך אמר לה יעקב, שלא ראי האמונה בצדיק כמו האמונה בהשי"ת אשר בכוחה לשדד מערכות אף אם אינה שלמות, אולם כח האמונה בצדיק הוא רק כשמאמין באמת ובתמים, מכיוון שאמרת 'ואם אין' הרי זה סימן שיש בקרבך ספיקות בכוחי א"כ אין בכוחי לעזור לך, כי 'התחת אלוקים אני' להושיע גם כשאין מאמינים בי בשלמות, ורק האמונה השלימה בכח הצדיק פועלת ישועות נפלאות למעלה מדרך הטבע. מענין לענין יסופר, כי מתחילה בבוא הרה"ק ה'בת עין' זי"ע לארץ הקודש להשתקע בתוכה, היה בדעתו לעלות לדור בעיה"ק ירושלים, ורק לימים הנוראים שהה בצפת עיה"ק, (מחוסר מקום הוצרך לישן שם בתוככי כוך הבנוי בתוך הכותל), ורק משום מעשה שהיה החליט לקבוע דירתו בצפת, וכך הווה, ביום הושענא רבה שמע שאם קוראת לבנה - 'ירחמיאל', עלה הגג והורד משם את המחצלות, בהסבירה שלמחרת היום, בשמיני עצרת, יתכנסו כל בית ישראל ויתפללו 'תפילת גשם', ולבטח גשם עז יותר ארצה, על כן יש להיזהר על המחצלות שלא יתקלקלו, כראות רבינו מעשה זה, איזה למושב לו בעיר שתושביה מאמינים כל כך בכח התפילה.

רבו סיפורי הישועה בזכותו של אותו צדיק בזיווגים הגונים, בזש"ק בנחת דקדושה מכל יו"ח... ולא נביא אלא מעשה אחד וללמד על הכלל כולו יצא, שמעתי מאחד מגדולי הדור שליט"א מהיושבים ראשונה ב'מזרח' של בני ישראל, שבשנת תשע"ז ישבה בביתו בת גרושה ל"ע, והיה לב ההורים מתפלץ מרוב דאגה וצער, ביום י"ב כסלו שלח את אחד מתלמידיו לערוך סעודה רחבה וגדולה לעניי צפת, לא עברו שבועיים תמימות ובתו באה בקשרי אירוסין עם בחור עידיית שבעידיית, ממש פלאי פלאים.

מה. בישיבת 'בית אברהם' בעיה"ק ירושלים תובב"א, ישנו 'קרן' לעריכת סעודות מדי שנה בשנה ביומא דהילולא קדישא, ומעשה שהיה כך היה, לפני עשרות בשנים היה יהודי ושמו הרה"ח ר' שלמה גראס ז"ל, לפרנסתו התעסק במכירת נפט, ברם, עסק זה - יגיעתו רבה ושכרו מועט, ומכיוון שכך, רעב ומחסור שררו בדרך קבע בביתו, ויהי בליל ההילולא של ה'בת עין' זי"ע, השתטח ר' שלמה על ציון הקודש, ושפך את לבו כמים, בתפילה ובתחנונים שירוויחו לו פרנסתו מן השמים, לאחר מכן, חזר לביתו ועלה על יצועו, והנה בחלומו רואה הוא את ה'בת עין' זי"ע,

ויאמר לו ה'בת עין, דע לך שקורת רוח מרובה הסבת לי בתפלתך על קברי (ידוע שהמתים נהנים כשמתפללים על קברם, וראה זוה"ק פר' יחיי רכה.) אך זאת אשאלך - מדוע לא ערכת סעודה לכבוד ההילולא, תיכף התעורר ר' שלמה משנתו, וקיבץ משארית לחמו הדל, כינס עשרה יהודים, וערכו יחדיו סעודת הילולא. למחרת היום הלך ר' שלמה וקנה כרטיס לוטו (לאטר"י), וזכה בהון עתק שממנו נתעשר בעשירות גדולה, ואף הקים מממונו 'קרן', אשר עד עצם היום הזה עדיין עורכים ממנו סעודות הילולא.

מעשה היה לפני כשנה בארה"ק, שהממונים על המס פשטו לחנותו של אברך והחלו ל'פשפש במעשיו' מה הם הוצאות בית עסקו וכנגד מה הם ההכנסות... וימצאו כתוב כי בית העסק נושא ב'הוצאות' גדולות, דוגמת שש קווי פלא' (סעל') בשעה שבאמת רק אחד מהם נצרך לצורך העסקים, בית העסק מחזיק בשני כלי רכב כשרק אחד נדרש להם, ואף הבעלים עצמו חגגו לאחרונה וישבו בבית מלון גדול במשך שבוע שלם 'על חשבון' ההוצאות.

המכיר ובקי יודע שעבירות כגון דא מחייבים אותו לשבת בבית האסורים... אבל... באמצע החקירות נזכר האברך מהסגולה הידועה לתת סעודה לכבוד נשמת הבת עין ומיד קיבל כן על עצמו (לערוך סעודה ביומא דהילולא של הבת עין), באותו רגע נענה אליו ה'חוקר', שמע בני, זאת הפעם אוותר לך על הכל... אבל אוי לך אם תשוב לעבור עבירות כגון דא, ושילחו חפשי לביתו.

ידוע לי מעשה שאירע בשנת תשע"ה, באברך מתושבי עי"ת וויליאמסבורג יצ"ו שסבל מנדודי שינה, משהלך להיבדק אצל רופא פשוט אודות נדודי השינה, עשה לו ג"כ בדיקת א.ק.ג. (EKG) ומיד נחרד ושאלו מתי ביקרת לאחרונה אצל 'רופא הלב' שלך, ויען האיש ויאמר לפני כמחצית השנה, ויצוהו הרופא להחיש פעמיו לרופא הלב מיד בבוקרו של יום... מכיוון שראה הרופא שהאברך אינו מבין חומרת מצבו פנה הוא בעצמו וקבע 'תור' לאותו אברך למחרת היום. ואכן, רופא הלב ראה בבדיקותיו שהעורק (גיד) הראשי המוליך אל הלב סתום ברובו ככולו, ובכל רגע עלול העורק להסתם לגמרי ולהכניסו בסכנת חיים וודאית... ורצה להכניסו מיד לערוך צנתור בלבו (bypass), אך הלה התחנן על נפשו שיחוס ויתן לו להלך ברחובה של עיר עוד יום אחד כי מנהל הבנק שבו מתנהל 'חשבוננו' גער בו שאם איננו מכניס היום סכום כך וכך מעות הם סוגרים לו החשבון... ואכן, תוך כדי דיבורם יחדיו ראה הרופא שמנהל הבנק מתקשר שוב אל האברך, ע"כ הסכים לשחררו בתנאי שמחצות ליל לא יאכל מאומה ויבוא אליו מיד למחרת היום לעריכת הצנתור.

משם התקשר האברך לאחד מידידיו הידוע כ'בעל צדקה וחסד נפלא' בלב רחום וחנון וביקש 'הלוואה' על סך פלוני שעליו למהר להכניס לבנק בטרם יעבור מחר את הצנתור... ומידי דברו עמו נענה האברך ואמר, ראה נא ידידי, מוקף אנכי בסגולות שונות אשר רגיל אני לערוך, ומה הועילו לי כל אלו הסגולות, כשהנני 'אברך' בעל חוב אדיר וחולה מסוכן... אמר לו ידידו, וכי קטנה היא בעיניך, שהגעת לידי רופא פשוט בעד 'נדודי שינה' ומשם נתגלגלה הצלת חיך כפשוטו ממש - שנתברר ברגע האחרון שהנך מחויב לעבור צנתור ללא כל דחיה, איעצך, למחר חל יומא דהילולא של הרה"ק ה'בת עין' זכור נא ואל תשכח להדליק נר לטובת נשמתו, גם תוסיף לומר תהלים, ובעזרה ש"ת בזכות הצדיק קרובה ישועתך לבוא...

מכיוון שהזכיר הידיד את הילולת ה'בת עין' נתחוורו פני האברך כשלג, וכה התוודה בפני ידידו, כי אכן, מהמאמינים הוא ולכן בשנה שעברה ביום י"ב כסלו (תשע"ד) ערך סעודה בביתו לעשרה יהודים... אלא שבשנה זו כשנודמן בביהמ"ד לדבר ביום השב"ק העבר (פר' ויצא - שלפני ההילולא) אודות סגולת הסעודה קם האברך והכריז בקול רם, כי אף הוא כמוהם ערך סעודת הילולא לפני כשנה, ולא הועיל במאומה, מצב פרנסתו בכי רע - יום היום הוא מגלגל כספים מגמ"ח אחד למשנהו וכו' וכו', ולא ראה שום ישועה במשך השנה, והנה כמסיח לפי תומו אמר לו אחד ממתפללי ביהמ"ד, הרי לא ידע אדם מה עובר עליו - כמה לא חלי אינש ולא מרגיש, שמא נגזרה עליך הגזירה שלא תוציא שנתך, ובזכות אותה סעודה ניצלו חיך מבלי שתדע מאומה על כך... ועתה הינו עומד ומשתומם כי נראים דברי 'מתפלל' זה כדברי נביאות ורוח הקודש ממש, שכן רגליו הוליכוהו לרופא קטן ורגיל אודות נדודי שינה ונסתבב מזה הצלת חייו, כי בלאו הכי שמא היה נודם לבו ואז היה חל יום היא"צ שלו גם ב"ב כסלו.... מיד מיהר האברך לערוך סעודה בטרם יגיע חצות ליל וימנע ממנו להשתתף בסעודת ההילולא... סוף דבר הצנתור הצליח והכל בא על מקומו בשלום, ויהי לפלא.

'אגרא דבי הילולא מילי', פירוש, מילוי ודבריו שחידש בתורה. עכ"ל.

באמת אמרו, שלא דווקא ביום ההילולא, אלא בכל ימות השנה נשמת הצדיק מתאווה ומשתוקקת שילמדו ויעסקו בדברי התורה שחידש בהאי עלמא. וכבר איתא בגמ' (יבמות צו.) 'אמר רב יהודה אמר רב, מאי דכתיב (תהלים סא ה) 'אגורה באהלך עולמים', וכי אפשר לו לאדם לגור בשני עולמים, אלא אמר דוד לפני הקב"ה רבוננו של עולם יהי רצון שיאמרו דבר שמועה מפי בעולם הזה, דאמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בר יוחאי כל תלמיד חכם שאומרים דבר שמועה מפיו בעולם הזה שפתותיו דובבות בקבר. ובמהרש"א (שם) כתב וז"ל. שהיה נהנה בו אילו אמרו בשמו.

והאריך בזה ה'מאור עינים' (ישמח לב, בריש דבריו עמ"ס שבת) 'ובדורות האחרונים, כשלומדים דברי שום תנא וחכם מדברי הקדמונים וכו', ולכך מחיה אותם

ישועה ורחמים, וערכו סעודה ביום ההילולא קדישא, ותיכף נושעו בישועה רבתי למעלה מדרך הטבע.

כבי הילולא דמיא - אין עסק ביום הזה רק במשנת בעל ההילולא

כתב הרמ"ע מפאנו זי"ע בספרו 'כנפי יונה' (חלק ב' סימן צ"ב, הובא בישיבה ישראל ט"ז סיון) ד'הילולא' נקראת שמחת נישואין והילולא נקראת 'יום השנה' (יא"צ) וכמו שתחת החופה של 'חתן וכלה' אין עוסקים רק בענייני הנישואין - והבא לברר באותה שעה אפילו בסוגיות החמורות שבש"ס יענו ויאמרו לו 'אין כאן המקום...'. כך הוא גבי יום פטירת הצדיק שאין מקום רק לעסק משנתו. וז"ל, סוד הילולא דצדיקי הוא שביום פטירת הצדיק אין עסק בכל העולמות לעסוק בשום תורה כי אם במעשיו הטובים ובתורתו שחידש, דומיא דכתובה הנקראת בהילולא דחתן, שאין נקרא שם כי אם הכתוב לעסקי החתן והכלה, וזהו מה שאמרו בגמרא (ברכות ו):

מו. אגב אורחא יובא מה שסח הרה"ק הבת עין אודות 'סעודות מצוה', פעם נכנס אל הרה"ק המגיד מטשערנאביל זי"ע אחד מיהודי העיר להזמינו לסנדקאות אצל בנו הנולד לו, שאלו ה'מגיד', האם תערך 'סעודת ברית', נאנח היהודי ואמר, רבי קדוש, משתכר אנכי שכר מועט של חמשה מטבעות לשבוע, אשר בקושי מספיקים לפרנסת בני ביתי - לחם צר ומים לחץ, אין בידי מעות לערוך סעודה לכבוד הברית, אמר לו המגיד, אם רצונך שאהיה סנדק לרך הנולד - עליך להבטיחני שתקיים 'מנהג ישראל' בסעודת הברית, לך נא אל אדונך אשר אתה עובד אצלו, ותבקש מעמו שישים לך מעתה 'שכר עבודתך' על השבוע הבעל"ט, ויפרע ממך מטבע אחת בשבועות הבאים 'מטבע' לשבוע. והסביר ה'מגיד' דשרו של עשו הוא 'סמא"ל', ובשמו מרומז נוטריקון - 'ס'עודת מ'ילה א'ין ל'עשות, 'ס'עודת מ'צווה א'ין ל'עשות. ס'יום מ'סכתא א'ין ל'עשות. על שלש אלה נלחם הוא מאד שיתבטלו מתוך עם בני ישראל, ואכן לדאבון לב הצליחו מעשיו לענין סיומי מסכתות, אמנם, לזאת לא אסכים, שיצליחו מעשיו בסעודת ברית מילה, ולכן כל כך החמרתי ב'בעל ברית' זה שיקיים המנהג ויערוך 'סעודת ברית'.

ה'בת עין' היה עד למעשה זה, אחר זמן ביאר ה'בת עין' את סיבת התנגדות השטן לג' סעודות אלו, כי כל אימת שהשטן עולה ומשטין על אי מי מבני ישראל, פלוני עבר על איזה ממצוות התורה, עונה לעומתו 'מלאך מיכאל', וכי לא ראית באיזה שברון לב עבר העבירה, כי אף בעת עשייתו את העבירה היה שבור מכך שהשטן לכדו ברשתו, ומאיך פוק חזי את גודל השמחה שיש לבני ישראל בעשותם אחת ממצוות ה', ועושים יומא טבא בסעודת מרעים, טענה זו סותמת פיות משטינינו ומקטריגינו, ולכן נלחם השטן כל כך לבטל מישראל את השמחה של מצווה, כי על ידי שמחה זו מתבטלים כל טענותיו.

מז. וכן אמר רבי שמעון בר יוחאי במדרש תנחומא (כי תשא ג) על הפסוק (קהלת ה יא) 'מתוקה שנת העובד אם מעט אם הרבה יאכל והשבע לעשיר איננו מניח לו לישון'... בעשירי תורה אני מדבר ולא בעשירי ממון, כיצד היה אדם גדול ועשיר בתורה למד תלמידים הרבה ורביץ תורה ברבים ושבע מן התורה, אף על פי שהוא מת אין התלמידים שהעמיד מניחין לו לישון, אלא יושבין ועוסקין תלמידיו בתורה ובתלמוד ובהלכה ואגדות ואומרים תלמידיו הלכות ושמעות משמו ומזכירין שמו בכל שעה ואין מניחין אותו לישון בקבר, וכן אמר ר"ל אמר רבי עקיבא וכן אמר רשב"י אין תלמידיו מניחין אותו לישון בקבר, שנאמר (שה"ש יז ט) 'דובב שפתי ישנים', הוי (- זהו פירוש הקרא) והשבע לעשיר איננו מניח לו לישון, עכ"ל.

לאחר מותו, אם לא שדנין אותו על קלות שבקלות. ואחר שכבר דנו אותו על קלות שבקלות אי אפשר עוד לבוא למדרגה יותר - רק כאשר בני אדם מספרים למטה מתורה ומעשים טובים שלו, אז בא הצדיק שספרו ממנו לעליה גדולה. וכן בכל פעם ופעם שמספרים איש אל רעהו מן יראי ה' הנפטרים אז יש להצדיק הנ"ל עליה וכו' וגם להאנשים המספרים יש להם עליה. עכ"ל.

ובן כתב בנו של הרה"ק ה'שפת אמת' מבערו"אן זי"ע בהקדמת בן המחבר (לספר שפ"א) וז"ל. שמעתי מאמ"ו וצוק"ל שאמר לי כי טוב יותר לעיין בספר הצדיק מלהשתטח על קברו כי ע"י העיון בספרו מתדבק יותר בחי' וקדושת והשפעת שורש נשמתו ומלמעלה ישפיע עליו ע"י שהוא (העוסק בתורתו) משפיע לו (לצדיק), כמ"ש דובב שפתי ישנים ונעשו בבחי' משפיעים זה לזה.

ובביבול הצדיק מחויב להכיר טובה למו שגרם לו אותה עליית נשמה, והרי הוא עומד להמליץ עליו טוב בשמי מרומים ולהשפיע עליו שפע רב לטובה ולכרכה^ס, וכדאיתא ב'ספר חסידים' (סי' רנד) וכל האומר דבר שמועה מפייהם, הם מתפללים עליו שם ומליצים טובה עליו^ס.

שמכנים החיות בהדברים, שלכך אמרו 'שפתותיו דובבות בקבר', שאפשר לומר כי זה בחינת השתטחות על קברי הצדיקים, כי דיבורי הצדיק שם הוא קבור וטמון החיות שלו כאמור וכו', ונקראת בחינה זו השתטחות על קברי הצדיקים, שהן דבריהם שלומד ומזכיר היום הלומד'.

וזוה"ב שאותו 'בעל השמועה' בעצמו יבוא להתחבר עמו, כדאיתא ב'יערות דבש' (ח"ב דרוש ז') וז"ל. ביבמות (צו:): 'מאי דכתיב (תהלים סא ה) 'אגורה באהלך עולמים' - וכי אפשר לאדם להיות דר בב' עולמות, אלא שיאמרו דבר שמועה משמו בזה העולם ושפתותיו דובבות בקבר'... אבל כשאומרים דבר שמועה מפיו אז נשמת צדיק מתלבשת שם בלומדים, ועומדת שם... ולכך שפיר אמרינן שדוד המלך דר בב' עולמות, א. בעולם הנצחי, ב. בזה העולם - בלומדים האומרים דבר שמועה מפיו, עכ"ל. והיינו שהוא כשוכן בתוככי הלומדים את מאמרו.

ועל ידי העסק במשנתו והזכרת דבריו נחשב זה האיש כמו שהוא משפיע טובה לצדיק, שמכוחו נשמת הצדיק עולה ומתעלה בעולמות העליונים, וכמו שכתב הרה"ק מזאלאוויץ זי"ע בספרו 'ברית אברם' (סוף הפטרת שבת הגדול) וז"ל, שמעתי מרבי ישראל בעל שם טוב זללה"ה, כי אין הצדיק יכול לעלות ממדרגה למדרגה

מח. סיפר הגאון רבי ישעי' טישלער שליט"א הדר בעי"ת בני ברק, כי לפני כשנה (בשנת תשע"ז) פגש בליל שב"ק על פתחה של ביהמ"ד חסידי אברך מ'קרית ספר' שבא לשבות שבתו אצל חמיו בבני ברק, אחר ברכת 'גוט שבת' שאלו האברך האם יש באותו ביהמ"ד ספר 'בת עין', ענה לו ר"י כאן אין 'בת עין', אמנם בביתי שוכן ספר בת עין אחר כבוד ואם רצונך עז להשיג את הספר עלה עמי לביתי ואלוהו לך... וילכו שניהם יחדיו, ויאמר ר"י לאברך האם חפץ מע"כ דייקא ב'בת עין' או כמו"כ טוב ספר חסידות אחר... פתח האברך וסיפר לר"י, לפני כשנה תמימה גמרתי למנות י"ב שנים מיום הנישואין ועדיין לא נפקדנו בזש"ק, בצר לי עלייתי אני ובני ביתי לעיה"ק צפת להעתיר תפילה ותחנונים בזכות הצדיק הקדוש ה'בת עין' (לא היה אז יומא דהילולא של הבת עין), מכיוון שכהן אנכי וזכיתי להתקדש בקדושתו של אהרן אינני רשאי להכנס ל'בית החיים' להשתטח על ציון הקודש, ע"כ פניתי אני וב"ב לבית מדרשו של הרה"ק ה'בת עין' זי"ע בצפת, שם קרענו שערי שמים בתפילתנו וקבלתי ע"ע שכשיוולד לנו הבן נלמד בכל שבת (בעת הסעודה) בספר הק' בת עין במשך שנתו הראשונה של הבן... ומיד נפקדנו בזש"ק, ואכן מיד קניתי את הספר למען יהיה מזומן תחת ידי בכל שבת, ובעזרה שיי"ת הנני מקיים את אשר קבלתי על עצמי, אלא שכאן בבני ברק בבית מו"ח לא מצאתי את הספר ע"כ מצאתני מחפש אותו...

מט. וכך אמר הרה"ק ה'ישמח ישראל' זי"ע (מאורן של ישראל ח"א דף י"ד, י"ד שבט תרנ"ו אות א'), וז"ל. על ידי שמזכירים את הצדיק בזה העולם יש עליה ופקידה לטובה לכל ישראל.

הרה"ק הריי"צ מליובאוויטש זי"ע מביא בשם אביו הרה"ק הרש"ב זי"ע (אגרות קודש מוהרי"צ ח"ח עמוד קל) כשיהודי לומד תורה של איזה צדיק, בא מלאך ממחנה מיכאל להיכל הצדיק ומבשרהו 'בשורה טובה' שפלוגי בן פלוגי לומד בספרו, והצדיק בעל הספר מעורר רחמים על הלומד ובני ביתו, כי המלאכים יודעים היטב איזו 'בשורה טובה' יש בזה לצדיק שעוסקים בתורתו בעולם הזה, עד כאן דבריו (בתרגום ללשון הקודש).

אמנם הדברים אמורים ביותר כיומא דהילולא דיליה, שאם בעולמות העליונים מתעסקים רק 'במעשיו הטובים ובתורתו שחידש' וכלשונו של הרמ"ע מפאנו הנזכר לעיל, אזי שומה גם עלינו כהאי יומא להתעסק בתורתו וללכת בדרכיו הקדושים. ועל ידי זה נתדבק בו ונתקשר אל נשמתו הקדושה¹ ונזכה שתהא תורתו מגן לנו והוא ימליץ טוב בעדנו².

אחד יחיד ומיוחד - לראות את הבורא בכל ענין ומקרה שהוא עושה הכל תחילת דבר ה' אל עמו בקחתו אותנו להיות לו לעם ונתן לנו את תורתו היה 'אנוכי ה' אלוקיך', על דיבור זה יש להמליץ 'הפך בה והפך בה דכולא בה' - ומינה לא תזוע, זכור בכל עת ושעה שהבורא ית"ש הוא בורא ומנהיג לכל הברואים והוא לברו עשה ועושה ויעשה

וכתב הרה"ק ה'ברכת אברהם' זי"ע בפתיחת ספר 'בית אברהם', מאמר חז"ל (ירושלמי שקלים פ"ב ה"ה) 'אין עושים נפשות לצדיקים דבריהן הן זכרונם', ומבאר בזה"ל, כי הענין שמתפללים על קבר הצדיק הוא שעל ידי זה מתקשרים עם נפשו רוחו ונשמתו כמובא בזוהר הק' פרשת תרומה, ובהיות וניצוץ מנפש הצדיק הוא עטוף בדיבורו, ודבריו חיים וקיימים (כלשון היסוד העבודה' במכתב ס"ד) אפשר להתקשר איתם בכל מקום על ידי דבריהם הקדושים, עכ"ל.

עוד כתב שם, מרן מהר"ש זי"ע (הדברי שמואל) פעם אחד ב"א חשון - בהילולא של כ"ק א"ז בעל יסוד העבודה זי"ע, בדברו על גודל ענין לימוד ספריו הקדושים, אמר, כי הצדיק בעולם הזה הוא בבחינת הולך, וכשנסתלק אז הוא בחינת עומד, וכשחוזרים על דבריהם הקדושים מחויב הצדיק לעזור להם, ונהיה לבחינת מהלך, ומקוים בו 'ונתתי לך מהלכים בין העומדים האלה' (זכריה ג ז). עכ"ל.

נ. וכך כתב הרה"ק ה'בית אברהם' זי"ע (פרשת נח עמוד י"ב ד"ה ענין) וז"ל. בהילולא של צדיקים גם מי שלא הכירו בחייו ולא שמע מפיה קדשו דברי תורה, מכל מקום ההולכים בעקבותיו ומתאספים יחד, ומספרים סיפורי קודש, וחוזרים על דבריו הקדושים שלימד בהם איך לעבוד להשם יתברך, על ידי זה משיגים קשר ושייכות להצדיק וכמו שכתב מרן א"ז ז"ל במכתבו (הובא לעיל)...עכ"ל.

נא. וכמעשה שהיה בעת פרידתו מבני קהילתו 'אוורייטש', שטרם עלתו על הספינה בדרכו לארה"ק עמדו כל הקהל ונפשם בשאלתם, להישאר דבוקים בו, אמר להם ה'בת עין' בזה"ל: כתיב 'ובו תדבק', וכי אפשר לדבק בו, אלא הדבק במידותיו מה הוא רחום וכו' מה הוא חנון וכו', מוכח מזה כשמדבק את עצמו במדות של אחד דומה ממש כמי שמדבק בו, על כן גם אתם תראו לדבק את עצמכם במדותי אשר הורגלתי בהם מנעורי עד היום הזה, ויהיה כמו שמדבק בי ממש פנים אל פנים, והמידות שהורגלתי ליזהר מנעורי הם - לשון הרע, שקר, וגסות הרוח. (מובא בהקדמה לבת עין מפי בן אחיו).

אגב אורחא יסופר אודות עלייתו של הרה"ק לארץ הקודש, שבעודו מכהן באוורייטש נקלע לשם שד"ר מארץ ישראל אשר יצא לארצות הגולה לטובת החזקת היישוב, ודיבר גדולות ונצורות בשבח הארץ, עד שהפליג ואמר כי כל אבן בארה"ק מאירה כמו יהלום ואבן טובה, נכנסו הדברים לליבו הטהור של הרה"ק והציתו אש קודש של אהבה וכיסופין לעלות לארץ האבות, עד שאכן זכה להגשים את משאלתו ועזב את ארצו ומולדתו והלך לו לארה"ק. כעבור זמן מה פגש את אותו שד"ר ואמר לו שאינו רואה כיצד האבנים מאירות באור יקרות, נענה לו השד"ר 'אם זוכים - רואים', כלומר שלא כל אחד זוכה לראות את האבנים ביופיים אלא רק בעלי מדרגה רוחנית. תיכף ומיד הסתגר הבת עין בחדרו ועסק בתורה ובעבודה בינו לבין קונו, עד שכעבור ארבעים ימים יצא מן החדר וערך סעודה גדולה על שזכה להשיג מדרגה זו מרוב שזיכך עצמו בעבודתו בקודש.

כי אכן אין לתאר ואין לשער גודל קדושת הארץ, וכבר היה מעשה באחד מחסידי הרה"ק רבי שמחה בונם מאוטווצק זי"ע אשר עלה לארץ, ובטרם צאתו הגיע לרבו ליטול ממנו ברכת הדרך ולהיפרד ממנו לשלום, וכתב הרה"ק את שמו וביקש ממנו ליטול את הקוויטל ולהביאו לארה"ק לזכרון טוב, שאל החסיד היכן יניח את הקוויטל, השיב לו הרה"ק תיכף ברדתך מן האנייה תניח את הפיתקא טבא על הארץ שבשפת הים, כי 'המקום אשר אתה עומד עליו אדמת קודש הוא', וכל מקום בארה"ק מסוגל הוא בקדושתו להחיש ישועה ורחמים.

נב. יש שאמרו, כי משמעות תיבת 'הילולא' היא 'שמחת נישואין', והנה בנישואין המנהג להעניק 'דורונות', אף בנישואין אלו מעניק הקדוש ברוך הוא 'דורון' ל'חתן' - הצדיק, שיוכל לשנות את גזר דינם של קרוצי חומר הדירים בעולם הזה, אמנם מובן שהקרוב קרוב קודם, על כן העצה היעוצה להתחבר ולהתקרב אל הצדיק כל אחד

אין עוד מלבדו - להיזהר ביותר שהשתדלות לפרנסה לא תחשיך אור האמונה

כתב הרה"ק (במדבר ד"ה וידבר) כי זהירות יתירה נדרשת מן האדם הנזקק לצאת לפרנסתו, שבה פורס היצר מצודתו להפיל את האדם ברשתו, שנדמה לו שככל שיתאמץ יותר בעבודת כפיו ככה יעלו רווחיו ותגדל הצלחתו, עד שסבור שכוחו ועוצם ידו יעשו לו את כל החיל, ועי"ז נופל מדרגה לדרגה ועבירה גוררת עבירה שמבקש לחמו בתחבולות וערמימות, בהיתר ושלא בהיתר.

ומביא מה שפירש מרן הבעל שם טוב הק' זי"ע בלשון המשנה (אבות פ"ג מט"ז) 'מצודה פרוסה על כל החיים', כי 'פרוסה' רומז ללחם ולפרנסה וכמו שמצינו (ברכות לו:) 'בכדי אכילת פרס', והזהירונו חכמים כי מצודת היצר היא על ידי פרוסה - פרנסה, ואין לך מי שנמלט ממצודה זו אלא היא על כל החיים, שכל בני אנוש מתנסים בנסיון זה של רדיפת הפרנסה, ועלינו להישמר ביותר לבל נילכד במצודתו של היצר, אלא נתחזק באמונה הפשוטה שאין ההשתדלות מועילה מאומה אלא גזירת מלך היא.

נוראות כתב הבת עין (שבת חוה"מ פסח ד"ה שיר) אודות אותם הסוברים כי מכח עבודתם וגייע כפם הצליחו לעשות חיל. שהנה אמרו חז"ל (זוה"ק ח"ג סא.) כי חירם מלך צור עשה עצמו אלוה וכפי שאמר על עצמו 'מושב אלהים ישבתי' (יהזקאל כה ב), ותמוה עד מאוד כיצד היה יכול להטעות את עצמו כל כך, ואפילו טיפש שבטיפשים מכיר באפסיות כוחו עד ש'אם יפתח אחד מהם או יסתם אחד מהם אי אפשר לעמוד ולהתקיים אפילו שעה אחת'. אלא מבאר בזה הלשון: אמנם טעותו לא היה שהוא עצמו אלוה, רק טעותו היה לפי שראה בעצמו כל כך חכמה עושר וכבוד אמר כוחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה, ובעבור זה מעלה עליו הכתוב כאילו עשה את עצמו עבודה זרה. עכ"ל. ונרמז זאת

לכל המעשים. והוכיח זאת הרה"ק ה'כת עין' זי"ע (במדבר ד"ה וידבר) ממקרא מפורש שנאמר (תהלים לו ג) 'בטח בה' ועשה טוב שכן ארץ ורעה אמונה, והרי שאמר 'עשה טוב' בכלל ולא פירט 'טוב' זה מהו - אלא רעה אמונה, כי תחילת העבודה היא ההתחזקות במידה זו, וכל העשה טוב בכלל בה.

ומאחר שהכל נקבע על פי רצונו וגזרתו ית', אם כן לא ייתכן לומר שיש דבר הנעשה בבריאה לחינם וללא תועלת, שמאחר שהכל הוא בהשגחה מדוקדקת מוכרח שיש כאן תכלית ומטרה כפי שעלה במחשבה לפניו ית', ובלשון המשנה (אבות פ"ו מ"א) 'כל מה שברא הקב"ה בעולמו לא בראו אלא לכבודו'. על פי זה מפרש הרה"ק ה'בת עין' זי"ע (נח ד"ה אלה) מה שנאמר (תהלים קד לא) 'יהי כבוד ה' לעולם' - 'ר"ל תמיד יהא כבוד ה' נגד עיניך, היינו בכל מקום שתסתכל תראה בחינת כבוד ה' הגנוז בתוכו ולא יהיה נסתר מנגד עיניך'.

סוד גדול גילה לנו ה'בת עין' כי המתנהג כן, ומאמין כי כל הנעשה כאן ב'השגחה פרטית' נעשה הרי הוא מסלק מעליו את כל הייסורים וקשיי ההסתרה, וז"ל (פרשת ויגש ד"ה או יאמר על זה הדרך) דהנה ידוע כי כל בחינות הגבורות והדינים הנעשים בעולם המה נמשכים מהסתלקות ח"ו בחינת השגחת השי"ת בפרטי פרטים מלב איש הישראלי ונסתלק ח"ו בחינת יראת ה' מנגד עיניו. אמנם אם איש הישראלי יודע מיעוט ערכו ופתיחות מדרגתו, ומאמין באמונה שלימה שכלתי אפשרי לעשות גדולה או קטנה אם ה' לא צוה, וכל תנועותיו והרגשותיו הכל המה בהשגחת השי"ת המשגיח בפרטי פרטים ומלא כל הארץ כבודו וכו', אז נתבטלו כל גבורות והדינים, ואז גורם להמשיך שפע וברכה ממקור הברכה והחסד שלא יחסר כל טוב ממנו.

בדרכו שלו, אם בעריכת סעודה, אם ב'לחיים', אם בהשתטחות על הציון, ועל כולנה ללמוד מדרכיו של צדיק - לילך בהם ולעבוד בהם את ה' הוא האלוקים.

נג. לעומת זאת עלינו לדעת כי השגת האמונה אינה תוספת מעלה, אלא כל מהותו של אדם נמדדת ונקבעת כפי שיעור אמונתו. וכך כתב הרה"ק (בשלח ד"ה ויהי) שמי שפגום באמונתו ח"ו הרי כל כולו שרוי בחשכות ובקטנות, וכמו כל תינוק שנולד שהרי הוא בגדר 'קטן' עד שיהא בן י"ג שנים, כך על דרך זה מי שעדיין אינו משיג כי ה' אחד ואינו מבין בייחודו ובאחדותו ית' בעולם, אזי לא הגיע ל"ג שהוא מנין 'אחד' וממילא ל'קטן' יחשב.

בלה - פירוש אכלה ואמחק את עוונם ואמחל להם לגמרי עד שיבוקש העוון ואיננו, אולם ואם לא ישוכו בתשובה שלימה אלא רק תשובה מועטת אזי אדעה להביא עליהם מעט ייסורים למרק את חטאיהם לגמרי.

באותה שעה נתחדש לו לאברהם חידוש גדול עד כמה גדולה היא מידת החסד של הקב"ה כלפי החוטאים, שלא זו בלבד שימינו פשוטה לקבל שבים אלא שהוא בעצמו מעורר לבכם לשוב אליו באמת. אולם עדיין היה סבור שתשובה הבאה מכח איתערותא דלעילא אינה אלא על ה'כלל' כולו, כי מקור תשובה זו היא מרחמיו של הקב"ה ושמה אינם מתעוררים רק לכלל ולא ליחיד, ולא תקבל תשובת היחיד. על כן נעמד בתפילה וביקש שאפילו אם יהיו רק עשרה צדיקים בכל עיר, ורק כמה יחידים יעשו תשובה שגם כן תקבל תפילתם, ונענה לו הקב"ה לבקשתו.

ונכתבה פרשה זו לדורות ללמדנו על כוחה של תשובה שהקב"ה יושב ומצפה לכל אחד שישוב אליו ואפילו אם עולה חטאו עד לשמים והוא כבר בכלל אנשי סדום ועמורה ח"ו, עדיין תשובתו מתקבלת ולא עוד אלא שהקב"ה יעורר אותן ממעל בכדי לסייע לו לחזור למוטב.

בדרך זה ביאר עוד (שמיני ד"ה ויהי) מה שאמר דוד המלך ע"ה (תהלים מ יג) 'כי אפפו עלי רעות עד אין מספר וכו' עצמו משערות ראשי ולכי עזבני, שאף אם הרביתי לפשוע ואפפו עלי רעות שהם העבירות עד אין מספר (עיי"ש מה שמבאר בזה) מכל מקום לבי - הוא החלק אלוך שבקרבי, ע"ד אומרו (שם עג כו) 'צור לבבי וחלקי אלוקים לעולם' (וקאי על הקב"ה), עזבני - מלשון עזר וסעד [וכמו 'עזוב תעזוב עמו' (שמות כג ה)], וכלומר שהקב"ה יעזרני בכל מצב שהוא להתחרט ולשוב על עוונותיי בלבב שלם.

כיו"ב ביאר (חוקת ד"ה וידבר) את ענין 'מי מריבה', דהנה, אחר שאמר משה לישראל (במדבר כ י) 'שמעו נא המורים, תיכף שם על לבו שפגם בפיו במה שכינה כך את ישראל עם קדוש, ועשה חשבון בנפשו, שבוודאי אחר שפגם כל כך בפה, מעתה אין כח בפיו להוציא מים במאמר הפה גרידא, לכן הכה בסלע, ועל זה הוביחו הקב"ה, היה לך להקדישיני ולהאמין שאני מקבל שבים, ובוזה היו כל בני ישראל למדים שלא

בלשון הכתוב (שמות יג ז) 'ולא יראה לך חמין', חמין ר"ת ח'ירם מ'לך צ'ור, 'פירוש שלא יראה לך אותו טעות שטעה חירם מלך צור'. שהאומר בלבבו שיש בידו לעשות קטנה או גדולה הרי הוא 'מאמין' שיש עוד כח בבריאה זולתי הקב"ה ח"ו, וזו היא ממש בחינת ע"ז.

שערי תשובה לא ננעלו - התחזקות בכל מצב מבלי להתייאש

לעולם אל יתייאש אדם מן התשובה, ואפילו אם הגדיל להרשיע עדיין פשוטה ידו של הקב"ה לקבל אותו באהבה וברצון, ואין ננעלים שערי התשובה בפני שום אדם שבועלם. ובדרך זה ביאר הרה"ק הבת עין (וירא ד"ה המכסה) הטעם שהודיע הקב"ה לאברהם על הפיכת סדום, וכמו שנאמר (בראשית יח יז-כא) 'וה' אמר המכסה אני מאברהם אשר אני עושה וגו', זעקת סדום ועמורה כי רבה וחטאתם כי כבדה מאד, ארדה נא ואראה הכצעקתה הבאה אלי עשו כלה ואם לא אדעה', ולכאורה יש להקשות לשם מה הודיע זאת הקב"ה את אברהם, ובפרט שאף אם לא היה מגלה לו מלכתחילה אזי היה נודע לו לאברהם לאחר מעשה שנהפכו סדום ועמורה, ומהי הכוונה והתכלית בכך שסיפר לו הקב"ה את העתיד.

ומבאר שעיקר המטרה בסיפור הדברים אכן לא היתה עצם ההודעה על הפיכת סדום, אלא שרצה הקב"ה להודיע עד כמה רב חסד הוא לקבל תשובת החוטאים, ואפילו אם הגדילו לחטוא והרבו לפשוע כאנשי סדום. וכך אמר הקב"ה לאברהם, 'זעקת סדום ועמורה כי רבה וחטאתם כי כבדה מאד' - הנה עלתה לפני הצעקה הגדולה מחטאיהם הכבדים של אנשי סדום ועמורה, ואף על פי כן אין אני חפץ במיתתן [וכמו שנאמר (יחזקאל לג יא) 'אמור אליהם חי אני... אם אחפוץ במות הרשע כי אם בשוב רשע מדרכו וחיה'], ולא זו בלבד שאם יתעוררו מעצמם לשוב בתשובה שאקבלם מיד, אלא אני בעצמי אעורר לבם לתשובה, שאתקרב אליהם יותר ויותר ואכניס בם הרהורי תשובה באיתערותא דלעילא לסייע בעדם לחדול ממעשיהם הרעים. על כן אמר הקב"ה ארדה נא - ארד כביכול מדרגה לדרגה עד אשר אתקרב אליהם ואעורר אותם לתשובה, ואזי אראה ואבחון האם כצעקתה הבאה אלי על רוב חטאיהם עשו תשובה, וכלומר ששבו בתשובה גדולה ומעולה כשיעור פגם החטא, שאם כן

באר הפרשה - בת עין

להתיימש לעולם מחמת העבר, אלא לילך ופניהם אל אשר לפניהם, ולא לאחוריהם.¹
 אהב את הבריות - אהבת ישראל

השפל עצמו וינשאך המקום-שפע רב הבא על ידי הענוה

כבר העיד הרה"ק על עצמו שמנעוריו הורגל להתרחק ביותר מגסות הרוח², ואכן כל הספר 'בת עין' מלא

כתב הרה"ק ה'בת עין' זי"ע (חוקת ד"ה א"י זאת חקת), וז"ל. ועיקר 'גמילות חסדים' הוא להשתתף בצערו של חברו כמו בצערו ממש, וזהו בחינת אחד-אח דלת, היינו להיות אחיו של דל³. וכמו ששמעתי מהרב הק' אב"ד דק"ק בארדיטשוב שאמר בשם המגיד

נד. וכן איתא מהרה"ק ב'בית עין' זי"ע (ראה ד"ה א"י ראה) בביאור המשנה 'איזהו חכם הרואה את הנולד' כי גדולה תשובה שמגעת עד כסא הכבוד - כלומר, למקום שמשם חצובות נשמות בני ישראל, והקב"ה נותן לזה השב בתשובה נשמה טהורה וחדשה... והחכם יודע את אשר לפניו ושב כסדר בתשובה, ונעשה כמי שנולד מחדש, וזהו 'חכמתו' של אדם כשהוא יודע להתחדש תמיד כמי שנולד עתה מחדש.

נה. נוראות כתב הרה"ק (שמיני ד"ה והוא) לגנות את המראים כלפי חוץ שהם אוהבים את רעיהם, ובאמת הם שונאים אותו בקרבם ו'שבע תועבות בליבם', שהנה נאמר בפרשת מאכלות אסורות (ויקרא יא ז) 'ואת החזיר כי מפריס פרסה הוא ושוסע שסע פרסה והוא גרה לא יגר טמא הוא לכם'. וכתב ה'אור החיים' הקדוש, שבא הכתוב לומר שאינו אסור באכילה אלא כל עוד ש'גרה לא יגר', אבל לעתיד לבוא יעלה גרה ויחזור להיות מותר. וכבר אמרו (רבינו בחיי בשם מדרש תנחומא) שנקרא החזיר בשם זה לפי שעתיד הקב"ה להחזירו לנו לעתיד לבוא.

ומבאר הרה"ק בדרך רמז, שיש אנשים הנוהגים כאותו 'דבר אחר' הפושט טלפיו ואומר טהור אני... שבחיצוניותו נראה שיש בו סימן כשרות, אך בפנימיותו טמא הוא שאינו מעלה גרה, כך הם בחלקקות לשונם מראים כלפי אחרים שהינם אוהבים אותם, וכלפי חוץ הם נראים ככשרים, אך באמת 'גרה לא יגר' - שבתוכי נפשם הרי הם שונאים בכל ליבם, ומסיים הבת עין וז"ל, וזה עיכוב הגאולה, שאין בן דוד בא עד שיטהר החזיר, היינו שיעלה גרה ויהיה פנימיות ליבו כמו שמראה בטלפיו. עכ"ל. וכלומר, שעלינו להתחזק לאהוב כל איש ישראל גם בפנימיות הלב, וכברו כך יהיה תוכו, שאף בתוכי נפשו יחפוץ בטובתו של חברו ויאהבנו כגופו, ועל ידי זה נזכה לקרב הגאולה במהרה בימינו אמן. נו. באחת השנים בערבי פסחים רצו הגבאים לסייד וליפות את בית מדרשו של הרה"ק ה'בת עין' זי"ע, אך ה'בת עין' התנגד לכך בכל תוקף, וטעמו עמו, כי בערבי פסחים מילתא דשכיחא היא שמתעורר איזה ענין של אי שלום וטינה בלב בין אדם לחבירו ובין איש לאשתו, ובאותה שעה משמש ביהמ"ד כ'עיר מקלט' עבור הנעלבים, ואם יסיידו ויסגרו את ביהמ"ד לא יהיה להם לאן לברוח...

והנה שיחות של תלמידי חכמים צריכות לימוד, ופשיטא שלא היתה כוונתו לדחות אותם בקש ובמילי דבדיחותא גרידא, אלא שכך היא האמת, שחייב האדם להתרחק מן המריבה והמחלוקת כשם שהוא בורח מן האש ומחיה רעה, וכמו שבאותה שעה יברח וירוף כל עוד נשמתו בו כדי לצאת מספק ספיקא של סכנה כן נמי צריך לברוח מן המחלוקת כמטחוי קשת, וזה רצה הרה"ק ללמד, שלעולם בית המדרש פתוח, וכל הרוצה מקום מקלט יבוא להתחמם בקדושת ביהמ"ד. נו. אחד מצדיקי בית רוז'ין נהג לומר, שעל כן עשה ה' שפתח מערת ציונו הקדוש נמוך במאד, ואי אפשר להיכנס שם בלא 'כפיפת קומה', להזכיר לכל הנכנס לגו מערתא קדישא, כי זו היא משנתו הטהורה אשר השאיר לנו - להתכופף ולהכניע את עצמנו בכל עת ועונה.

הדברים ידועים ומפורסמים, שבעת הרעש הנורא בצפת, בשנת תקצ"ז, רוב רובם של יקירי צפת נקברו אז תחת המפולת, ולא נותרו לפליטה כי אם 'כעשירית' מבני היישוב, בעת שאירע הרעש עמדו בבית מדרשו של ה'בת עין' באמצע 'חזרת הש"ץ' דמנחה, מיד ציווה ה'בת עין' שכל העם הנמצאים בבי מדרשא יתאספו ויעמדו סביבו, והוא עצמו נשכב על הארץ בפישוט ידיים ורגליים לפעול את אשר פעל, ואכן מחצית מבית המדרש התמוטט ונפל הגג שמעליו, ואילו המחצית השנייה, ששם עמדו המתפללים תחת צלו של ה'בת עין' נשאר על תילו, ונראה הדבר לכל עד עצם היום הזה.

הם נאנקים לחוצים וטרודים תחת עול הפרנסה עד שאמרו חז"ל (פסחים קיח.) 'קשין מזונותיו של אדם כקריעת ים סוף', היפלא מה' לפתוח שערי פרנסה בלא גבול ומידה. ומבאר עפ"י מה דאיתא (תענית ט.) שהמן היה בזכות משה, ומעמא דמילתא הוא כי עיקר ההשפעה באה על ידי ההכנעה והענווה, ומאחר שמושה רבינו היה 'עמוד הענווה' וכפי שהעיד עליו הקב"ה בכבודו ובעצמו ש'האיש משה עניו מאוד מכל האדם אשר על פני האדמה' על כן בזכותו ומכוחו נפתחו כל אוצרות השפעת המן, וזהו אומרו הנני – כלומר מהותי מידת ענווה, היא מממיר לכם לחם מן השמים.^פ

ומרמז דבריו בדברי הגמרא (חולין ה:) על הכתוב (תהלים לו ז) 'אדם ובהמה תושיע ה'', פירוש מי שיש בו

וגדוש במעלת ההכנעה והענווה ובגנות גסי הרוח, ונלקוט שושנים מועטים, אפס קצהו תראה וכולו לא תראה.^י.

איתא בגמ' (חולין פט.) לפרש מה שנאמר (דברים ז ז) 'לא מרובכם מכל העמים חשק ה' בכם ויבחר בכם כי אתם המעט מכל העמים - אמר להם הקב"ה, חושקני בכם שאפילו בשעה שאני משפיע לכם גדולה אתם ממעטין עצמכם לפני'. כי עיקר הביבותן של ישראל הוא שמכניעים עצמם לפני המקום ב"ה בענווה ושפלות הרוח, ויודעים ומכירים שכל הטובה הנעשית להם אינה בזכות מעשיהם הטובים אלא הכל הוא מרחמיו ורוב חסדיו.^י.

כתב ה'בת עין' (בשלה ד"ה כענין) שכל מצבם הדחוק של בני ישראל בענין הפרנסה 'צריך עיון גדול' - מדוע

לאחר מעשה הסביר ה'בת עין' טעם השתטחותו על פני הארץ, כי ראה שאירע הדבר שלא בדרך הטבע – כי לא נפלו האבנים לארץ כדרכם, אלא נזרקו מדרום לצפון ומצפון לדרום, והבין שיד הס"מ בדבר – להחריב את עיה"ק צפת, ובאופן כזה אין עצה מלבד ה'התבטלות', ולכן השתטח על הארץ ב'התבטלות גמורה', כדרך שנהג רבי אחא בר יעקב כשנלחם עם הס"מ, כשנתגלה לו בדמות נחש בעל שבעה ראשים, וערף את ז' ראשיו על ידי כריעות והשתטחויות על הקרקע (עיין קידושין כט:).

נח. והדרך לבוא לידי ענווה מצאנו בדברי הרמב"ן ב'אגרתו', כי כאשר יתבונן האדם ב'אני מאמין' שהבורא יתב"ש הוא בורא ומנהיג לכל הברואים והוא לבדו עשה ועושה ויעשה לכל המעשים, אין לו לאדם משלו כלום וכל קניניו אינם אלא 'פקדונות' מידי הקב"ה לידו...אף 'מעלותיו' הנכבדות לא השיג אדם בכוחו אלא מתנת שמים המה... אז תאבד ממנו כל סיבה להתגאות, וכלשון הרמב"ן, 'ועתה בני דע וראה כי המתגאה בלבו על הבריות מורד הוא במלכות שמים... ובמה יתגאה לב האדם, אם בעושר - ה' מוריש ומעשיר'. ואם בכבוד - הלא לאלוקים הוא, שנאמר 'העושר והכבוד מלפניך', ואיך מתפאר בכבוד קונו. ואם מתפאר בחכמה - 'מסיר שפה לנאמנים וטעם זקנים יקח'. נמצא, הכל שווה לפני המקום, כי באפו משפיל גאים, וברצונו מגביה שפלים, לכן השפל עצמך וינשאך המקום, עכ"ל.

נט. וכך פירש ה'בת עין' (תולדות ד"ה ואלה) דלכן כינתה תורה את עשו בשם 'גדול' ויעקב נקרא 'קטן' (בראשית כו טו, וזתקח רבקה את בגדי עשו בנה הגדול... ותלבש את יעקב בנה הקטן), וכבר הקשו ש'אין בין עשו ליעקב אלא רגעים ספורים בלבד', ומדוע זה נזכר לדורות בשם 'הגדול' וזה מכונה 'הקטן'. אלא מבאר בזה"ל, כי עשו הוא מקור הגדלות והגאווה וכו' ובמאמר של עשו 'יש לי רב' (בראשית לג ט) מגודל הגאווה שהיה בו בעצמו, אבל יעקב הוא מצד הקדושה והכנעה וענוה לפני השי"ת, על כן נקרא 'קטן' מפני בחי' הקטנות והכנעה. עכ"ל.

ואף שמו של 'יעקב' מורה על תכלית הענווה, כשנחלק תיבת 'יעקב' לשניים - י עקב, כי הנה האות י' רומזת על שפלות שהרי היא הקטנה שבאותיות, ו'עקב' מרמז על העפר שהכל דורכים עליו ודשים אותו בעקב (עי"ש עה, שיש ב' מדרגות בענוה זו למעלה מזו, ויעקב היו בו שתי דרגות אלו, על כן נרמז בשמו ענווה בכפליים).

ומוסיף לפרש (דרושים לשבת הגדול) על פי זה הטעם שיצא עשו תחילה אף שהיה באמת יעקב בכור ליצירה (ב"ר סג ח כמובא ברש"י בראשית כה כז), כי מן השמים סבבו כן 'כדי שלא תהיה ליעקב אבינו ע"ה בחינת התנשאות וגסות ח"ו'. ומכלל הדברים למדנו עוד על החיזוק באמונה שכל מאי דעביד רחמנא לטב עביד, שאם יתמה 'יעקב' מדוע לא 'זכיתי' להיות הבכור, ומחמת כן הוצרכתי 'לגנוב' את הבכורה מעשו ועל כן עשו רודפני עד עצם היום הזה, אזי תשובתו בצידו שמן השמים רצו להיטיב עימו שלא יבוא לידי גאווה והתנשאות ח"ו. לאידך, נלמד מכאן בגודל מעלת הענווה, שלטובתו של יעקב עדיף שיסבול כל צרות אלו מאשר יהא בו מגסות הרוח.

ס. המחזיק במידת הענווה היא ניצול על ידה מן היצר, וכמו שכתב ה'בת עין' (וישלח ד"ה ויאבק) ש'ענוה' בגימטריא

הרי לך גודל סכנת גאוות איש על רעהו הדוחקת רגלי שכניה ומחרכת בית המקדש.

ויגבה ליבו בדרכי ה' - יחשיב עצמו ואת עבודתו

אבל אמרו, כי ביותר יש לו לאדם להיזהר שלא יבוא לידי 'ענוה פסולה'. שאחד ממכסיסיו הנודעים של היצר להפיל לב אדם בקרבו, להפכו 'כביכול' להיות עניו, ובוה להרחיקו מלהתקרב אל הקודש, באמרו, מי אני ומה אני לעשות מצוות ה', והרי מלא בעוונות הנני. ולזה ביאר ה' בת עין' (ואתחנן ד"ה עוד יש לפרש) שעל כך הזהיר הכתוב באומרו (דברים ד ט) 'רק השמר לך', 'רק' מרמז על מיעוט, ובא הכתוב לומר הישמר על ה'רק' והמיעוט, ומסיים בזה"ל, היינו כשיהיה לך בחינת שפלות גדול בראותך גודל הפגמים שפגמת בעולמות העליונים ויפול לך מאוד בקרבך, תראה שלא תתייאש ח"ו כנ"ל רק אדרבה חזק ואמץ ותאמין בה' שחפץ חסד הוא ומקבל שנים.

בדברים הללו כתב עוד (אמור ד"ה ויאמר) לבאר בפסוק (ויקרא כא א-ב) 'לנפש לא יטמא בעמיו, כי אם לשארו הקרוב אליו לאמו ולאביו ולבנו ולבתו ולאחיו', דהנה, 'עמיו' בנימטריא 'ענו', וביאור הכתוב 'שלא יטמא את הנפש על ידי גודל ענוה שיפול לבנו ביותר בהסתת היצר הרע וימנע ח"ו מעבודתו ית', רק שינחם את עצמו במה שאמר ה' (דברים יד א) 'בנים אתם לה' אלוקיכם ונו', וברחם אב על בנים בן ירחם ה' עלינו לקבל עבודתנו כמו שהם, ובלבד שיהיה בכל לב ובכל נפש'.

דעת כאדם ומשים עצמו כבהמה - שאינו מחשיב את עצמו כ'כבר דעת' וכ'כבר סמכא'... על ידו באין השפעות טובות וישועות בעולם^א.

צא ולמד על גודל החורבן הנגרם על ידי הגאווה וגסות הרוח ממה שכתב הרה"ק ה'בת עין' זי"ע (ליקוטים כד"ה איתא במדרש) לבאר המעשה המוכא במדרש, שכשגמר שלמה המלך לבנות את ביהמ"ק עמדו שני ציפורים על הגג ואמר ציפור אחד לחבירו 'הלא אתה רואה את בניין הגדול הזה, ואם ארצה אני אוכל להחריבו בתנועה אחת'. מששמע שלמה המלך (שהבין שיחות חיות ועופות) את דברו, קרא לו ושאלו האיד תוכל להחריב את בית עולמים. השיבו הציפור, וכי מאי אכפת לך, רשאי אני להתפאר לפני אשתי, ע"כ.

אלא כך הוא ביאור הדבר, וז"ל, 'העניין הוא, כי הציפור זה היה היצר הרע, והשטן אמר שאפשר שאקלקל את כל הבניין שלא ישרה השכינה בהבית הקדוש ויהיה כל עמלו לריק ח"ו, ושאל לו המלך, היתכן, איך שאני גירשתי אותך על ידי תשובה ומעשים טובים מכבר, ועל ידי כמה יגיעות ועדיין אתה מתפאר עלי. ועל זה השיב לו, בדבר עבירות גשמיות חס וחלילה, בוודאי אי אפשר להסית אותך. רק בדבר קל כזו שתאמר כך לאשתך, רצונו לומר 'בטוב גמרתי הבית הזה', ובתוך כך יכנס בו שום טינא של גסות הרוח ולא תשרה השכינה על ידי זה כמו שכתוב (ישעיה נז טו) 'אשכון את דכא', עכ"ל.

'סמא"ל', וגדול כח ענוה העולה קל"א להכניע ולהשפיל את הס"מ העולה ג"כ קל"א לבל יתן לו שום מקום להחטיאו.

ע"י ההכנעה זוכה שתתקבל תפילתו, ובכך מפרש הבת עין (וארא ד"ה וגם אני) מה שנאמר (בראשית ב ז) 'וייצר ה' אלוקים את האדם עפר מן האדמה ויפח באפיו נשמת חיים ויהי האדם לנפש חיה', וז"ל. כשיש לאדם הכנעה באמת ונחשב בעיניו כעפר, אז ויהי האדם לנפש חיה, ותרגם אונקלוס לרוח ממללא, היינו אזי יכול לדבר דיבורים שיפעלו על ידם ברכה ושפע רב.

וכבר איתא בזוה"ק (ח"א קכב.) 'מאן דזעיר איהו רב', ומסמיך לכך הבת עין (דרושים לשבת הגדול ד"ה וידבר) בדרך רמז מה שאמר יעקב (בראשית לב ז) 'קטונתי מכל החסדים ומכל האמת אשר עשית את עבדך', והנה הטעם שבתבת אמת הוא 'זקף קטן', לרמז שמי שמקטין עצמו (כיעקב שאמר קטונתי) אזי האמת שהוא זקוף למעלה.

ולא עוד אלא שזוכה שיתנהגו עמו מן השמים בהנהגה ניסית שמעל דרך הטבע, ובכך ביאר (חנוכה ד"ה ונוכל) הטעם שזר חנוכה מצוה להניחו למטה מעשרה (שבת כא:), כי רק על ידי שיכניע עצמו - לכופף עצמו למטה מעשרה (אף מבלי 'רודף' אבל לבו 'לב נשבר'), יזכה שייעשו לו ניסים בזמן הזה כאבותינו בימים ההם.

סא. ומוסיף לדייק בדברי חז"ל (פסחים קיח.) 'קשין מזונותיו של אדם כקריעת ים סוף', מדוע נקטו 'מזונותיו של אדם', וכי במזונותיהן של הבהמות מיירי כאן, אלא, כי אכן, אותם הנכנעים ואינם מחשיבים עצמם ל'ישות' בפני עצמן מזונותיהן אינן קשין, רק מזונותיו של אדם - המחזיק עצמו ל'אדם' אלו קשין ח"ו.

וראש יש לקדש את הפה והלשון, וזה השער לכל עבודת השי"ת, שכשם שהפה הוא 'הפתח' לתוככי גופו של אדם, כך 'הפה' הוא הפתח לכל ענייני עבודת השי"ת.

וע"י ששומר על פיו ולשונו כדת כראוי וכנכון זוכה שתשרה עליו הקדושה, וכמו שמפרש ה'בת עין' (מטות ד"ה וידבר) מה שאמור ביעקב אבינו (בראשית כה יא) 'וישכב במקום ההוא', וישכב נוטריקון יש כ"ב (תיקו"ז קלב): וכלומר שיש שם כ"ב אותיות התורה בקדושה על ידי קדושת הפה ושמירתו בכל מוצאות הדיבור בכ"ב אותיות. ומסתלקים ממנו כל בוחות הרע, וכמרומו בפרשת 'זיהי בנסוע הארון ויאמר משה קומה ה' ויפוצו אויביך וגו' (במדבר י לה-לו) שיש בה פ"ה אותיות (שבת קטו:), ללמדנו, שעל ידי שמירת ה'פה' 'יפוצו אויביך' המה אויבי ה' הקליפות והחיצונים.

ותפילתו נשמעת במרומים לפעול כל ההשפעות הטובות, וכאשר מבאר (חוקת ד"ה וידבר) מה דאיתא בגמ' (שבת קד.) שיש ב' אופנים בצורת האות פ', באמצע התיבה היא נכתבת פ, ובסופה פ. ללמד על פה פתוח פה סתום, ומפרש בזה הלשון, כשיש לאדם 'פה סתום' מלהשתמש בו לדברים אשר לא לה' המה, אז יהיה לו 'פתח פתוח' שיפתחו לו מן השמים השפעה שפע רב טוב וקדושה, וכל צירופי אותיות שיצאו מפיו מטהור ימשיכו כל הטובות וישועות קדושות... אבל אם חס ושלום יש לו תחילה 'פה פתוח' לכל דברים גשמיים אשר לא לה' המה אז ח"ו נעשה 'פה סתום' מהמשכת

וזהו המשך הפסוק 'כי אם לשארו הקרוב אליו לאביו ולאמו', שלא יטמא בענווה אלא יזכור ויסמוך על שארו הקרוב אליו - שאנו קרובים למקום ב"ה בכמה וכמה אופני קירבה, שהוא אבינו וקרא אותנו בחי' בנים, ושאר יחסי קורבה כגון 'אשה' (ירמיה ב ב) וכן 'בת' (שמו"ר נב ה) מרוב חיבתו אל ישראל.

וכבר אמר הרה"ק ה'בת עין' זי"ע, וז"ל, מי שאינו מאמין שהקב"ה שוכן עם בני ישראל בתוך טומאתם גם הוא לאפיקורוס יחשב (הובא בבת עין מהדו"ח בהוספות שבסוף הספר).

ובזה מפרש (דרושים לשבת הגדול ד"ה וידבר) הטעם שקנה יעקב מעשו את הבכורה, ב'כדי שיהיה לו מעט התנשאות וחיוק הלב לעבודת ה' ית"ש, ועל דרך שנאמר (דברי הימים ב' י ז) 'ויגבה לבו בדרכי ה'.

נצור לשונך מרע - זהירות בשמירת הלשון

כתב הרה"ק הבת עין זי"ע (וישב ד"ה ויהי כהיום) וז"ל, הנה דוד המלך ע"ה צווה 'מי האיש החפץ חיים אוהב ימים לראות טוב' וגו' (תהלים לד יג), פירוש חיים נצחיים, ונתן עצה 'נצור לשונך מרע' וגו' ואח"כ 'סור מרע' ועשה טוב, פירוש שדוד המלך ע"ה נתן עצה לעבודת ה', ואמר שבתחילת הכל צריך האדם לקדש את פיו ולשונו, והפה הוא פתח ופתיחה לעבודת ה' וכו', עכ"ל. כלומר, ממה שפתח הכתוב בענין שמירת הלשון, ורק לאחר מכן הזכיר 'עשה טוב' - בשאר ענייני קיום המצוות, הרי לך שתחילה

סב. ידוע שבימי שבתו בצפת לא היה יוצא הרה"ק ה'בת עין' זי"ע להשתתף בהלוויית המת, זולתי פעם אחת שיצא וליווה את המת עד לבית החיים, כל העם הנאספים תמהו, מה יום מיומיים, היות וזה הנפטר לא היה ידוע אלא כאיש פשוט ביותר, בהגיעם לבית העלמין ואנשי ה'חברא קדישא' הכניסוהו לטבילה ולטהרה במקוה האריז"ל (כנהוג באותם הימים), הבחינו שרגליו שחורות ומפוחמות מאד, והשתוממו האנשים על זה, יצאו ושאלו את פי האלמנה על פשרן של דברים, פתחה האלמנה ואמרה, מעשה שהיה בשנים קדמוניות, בימי צעירותו, כשהיה רוכל במדינות הניכר, הגיע פעם אחת לבית מטרוניתא מבית המלוכה שגמרה אומר להינשא אליו, והכריחוהו בכוח לבוא אל סעודת הנישואין... ה'חתן' אשר ישב בהיכל הנישואין ראה את הגיהנום פתוחה תחתיו... ולא ידע להשית עצות בנפשו, והנה רואה הוא באמצע ההיכל חבית של גחלים לוחשות, שהעמידו לחמם את הקהל, אזר ה'חתן' עוז ותעצומות, וקפץ אל תוך אותה חבית בוערת, ומשראו הערלים את אשר עשה, הסיקו בעצמם, כי זה ה'חתן' אשר לפניהם 'משוגע' הוא, והשליכוהו תיכף מעימם, וכך ניצל מידי עבירה, ומאלו הגחלים הושחרו רגליו.

נענה ה'בת עין' ואמר, ראיתי מחלון ביתי ש'עמודא דנורא' סובב את המיטה, ואיתא בגמרא (כתובות יז.) שעמודא דנורא יורד מן השמים על מיטת הנפטר רק לחד או שנים בדרא, להורות, שלא הכל ראויים ללוותו, כראותי את העמודא דנורא הבנתי שקדוש יאמר לו, על כן יצאתי ללוותו עד בית החיים. הבה נלמד ממעשה זה, דיהודי זה פשוט היה עד יום מותו, אמנם 'קפיצה אחת' לתוך גחלים לוחשות העלתו למדריגה שרק חד בדרא זוכה לה...

באר הפרשה - בת עין

(שמות יב יג) 'והיה הדם לכם לאות על הבתים', דם הוא לשון 'דממה', שבטרם יוציא האותיות מפיו ויצטרפו לתיבות שהם הנקראים בתים (ספר יצירה פ"ד מ"ב) יהא בדממה תחילה, ויתבונן בדעתו מה וכיצד ידבר.

יה"ר מלפני אבינו שבשמים שזכות בעל ההילולא תגן עלינו ובעדנו להפקד במהרה בדבר ישועה ורחמים משמי שמי קדם, ישועות ברוחניות ובגשמיות, שפע רב וכל מיני טובות שבעולם, לישועה שלימה ולגאולה קרובה ונאמר אמנ^כ.

בחי' קדושה מלמעלה, רק עכ"פ לא יתיימש האדם החוטא ח"ו (כי הקב"ה רוצה בתשובה) עכ"ל.

עצה טובה נתן לנו ה' בת עין' (בא ד"ה והיה) שבטרם יפתח פיו להוציא בשפתיו ממחשבות ליבו, ישתוק תחילה ויתבונן בדעתו ובשכלו כיצד ידבר והאם המה דיבורים הוגנים וראויים. וכלשון הכתוב (תהילים נא יז) 'אדנ"י שפתי תפתח', שבתחילה יקבל עליו את הקב"ה לאדון עליו בקבלת עול מלכות שמים, ורק אחר כך 'שפתי תפתח' יפתח את שפתיו בתפילה. וכזה מפרש מה שנאמר

סג. ועיי' בספה"ק 'בת עין' על הפסוק (לח כד-כו) 'ויהי כמשלוש חדשים' שביומין דחנוכה בגמר שלושת חדשים מיום ראש השנה בא המקטרג לבדוק במעשיהם של ישראל על שלא קיימו תשובתם שעשו בראשית השנה, ומבאר שם בפסוקים איך שבנ"י מתנצלים שבאמת דבוקים הם בקוב"ה אלא שטרדותיהם בפרנסה ושאר צרכיהם מרחיקים אותם מהקב"ה, וראיה מ'החותמת והפתילים' זה נר חנוכה שהם מדליקים בימים אלו, 'ויאמר יהודה' - זה הקב"ה, מצדיק תשובתם שאכן הם דבוקים בו, ומה שלפעמים מתרחקים 'כי על כן לא נתתיה לשלה בני' - זה מלך המשיח שעדיין לא נגאלו בני"י ומה טענה יש עליהם.